

EXIL VE VLASTI

Pražské roky posledního pasovského knížete-biskupa Leopolda Leonharda z Thun-Hohensteinu

IRMHILD HECKMANN

Následující článek je aktualizací s mnoha doplněními dřívějších textů historičky Irmhild Elisabeth Heckmann z filozofické fakulty univerzity v Pasově, jež dlouhodobě spolupracuje s Národním památkovým ústavem, územním odborným pracovištěm v Praze, se Státním oblastním archivem v Litoměřicích, pobočkou Děčín, Spolkem Hájovna, Česko-německým fondem budoucnosti a dalšími institucemi v Pasově aj. ve prospěch zvýšení povědomí o parku a usedlosti Cibulka a jeho zakladateli knížeti-biskupu Leopoldu Leonhardu hraběti z Thun-Hohensteinu. Příspěvek Irmhild Heckmann je mj. cenným pohledem „zvenčí“ na české i obecně kulturní realie. V průběhu prací na článku se zásadně změnila dosavadní bezútěšná situace na Cibulce. V roce 2021 koupila usedlost Cibulku Nadace rodiny Vlčkových a rozhodla se ohroženou památku v havarijním stavu zachránit, obnovit a dát jí do roku 2026 nový smysl v podobě centra dětské paliativní péče a stacionárního hospice. Jejich úsilí, které právě započalo, chceme podpořit předkládaným článkem.

Na rok 2018 připadlo 270. výročí narození posledního pasovského knížete-biskupa **Leopolda Leonharda z Thun-Hohensteinu** (* 1748–† 1826), jenž si mezi léty 1817 a 1822 pořídil a vybudoval nedaleko královského hlavního města Prahy v dnešní části Košíře svůj poslední pozemský příbytek: Cibulku. Před 203 lety, počátkem roku 1819, byla dokončena první stavební fáze usedlosti; vrcholilo zřizování nového parku, práce na opravách a na zkrášlování okolí. Také rok 2022 je pro Cibulku památným rokem: před dvěma sty lety, tj. v roce 1822, vznikla novostavba západního křídla. Stavební práce na statku Cibulka i v jeho interiérech tehdy dospěly k dílčímu završení. Další osudy posléze celá léta prázdného, zpuštěného a rozpadajícího se statku byly dosud, respektive do roku 2021, zcela nejasné. I proto se „záměček Cibulka“, jak Thun svůj venkovský statek nazýval, v posledních letech stával stále více předmětem zájmu veřejnosti.

Park a usedlost Cibulka, jež je nedílnou součástí tohoto Thunem založeného stejnojmenného anglického krajinného celku, jsou zapsány v Ústředním seznamu kulturních památek České republiky (ÚSKP). Tento seznam, vedený Národním památkovým ústavem, vznikl k 1. lednu 1988 na podkladě státních seznamů památek vedených do té doby podle památkového zákona z roku 1958. Statek Cibulka je součástí početné skupiny někdejších, zčásti dosud dochovaných viničních usedlostí v blízkosti pražské Malé Strany. Vzhledem ke svému neutěšenému stavu, vyplývajícimu částečně z komplikovaných majetkových vztahů, budil opakovaně pozornost pražských občanských iniciativ a médií; z tohoto důvodu se také odborná veřejnost začala hlouběji zabývat jeho kulturně historickým významem. Obnovy se dočkaly drobné zahradní stavby. Naštěstí se dnes již rýsuje perspektiva záchrany i pro dochovanou skupinu klasicistních budov samotné usedlosti, situované na severním okraji parku.

Leopold Leonhard Thun koupil tento statek, jehož stavební základy pocházejí snad ze 16. století, v roce 1817, tedy čtrnáct let poté, co ztratil v důsledku Napoleonovy evropské politiky pasovské biskupství a postavení říšského knížete. Plně se věnoval jeho přestavbě a úpravám krajinného parku tak, aby odpovídaly duchu doby a aby se *IN PAVSILIPO SVO CYBULKA*, jak se praví na jeho náhrobku, mohl oddávat poklidnému venkovskému životu mimo ruch hlavního města.¹

Kdo byl tento muž, který byl sice 30 let pasovským biskupem, ale jako opravdový kníže-biskup vládl jen šest let? Co zanechal následovníkům? Konrad Baumgartner poněkud nepřilíh přiznává bilanci: „Říšská a církevní politická situace [přelomu 18. a 19. století] by vyžadovala biskupa, který by se veškerou silou své osobnosti snažil uchovat podstatu a zároveň byl dost chytrý na to, aby přijal nevyhnutelné a s trpělivou vytrvalostí se za změněných poměrů snažil o obnovu [pasovského] biskupství a zajišťoval duchovní péči. Leopold z Thunu na výši těchto požadavků nedosáhl. Ani jako politik, ani jako duchovní pastýř nezvládl břemena bouřlivé doby, která hrozila smést vše existující. Dokonce ani poté, co se vzpamatoval z těžkého šoku let 1803 a 1804, nenalezl už do Pasova cestu zpět. Po dobu 22 let, od roku 1804 do roku 1826, což představuje

1 *Pausilipum* se vztahuje k pahorku Posillipo na jihozápad od centra Neapole, kde si v antice zámožní Římané zřizovali venkovská sídla. Slovo je odvozeno od řeckého výrazu *pausilypos*, tj. „zbavující bolesti“ nebo „ukončující trápení“ (lze srovnat se jménem zámku Sanssouci v Postupimi – *sans souci*, „bez starostí“), a je tedy zřetelnou narážkou na bolestný konec Thunovy světské i duchovní kariéry.

tři čtvrtiny doby vlády posledního knížete-biskupa, biskupství znalo svého vrchního pastýře dokonce jen podle jména.“ (BAUMGARTNER 1975, 61)

Baumgartnerův soud o době vlády posledního pasovského knížete-biskupa je v příkrém protikladu k poselství jeho náhrobku dochovanému na ústředním místě na Malostranském hřbitově v pražské čtvrti Smíchov (obr. 1). Tento obrovský litinový monument navrhl, jak v roce 2005 prokázal Christian Hecht, malíř, grafik a první ředitel pražské Umělecké akademie **Joseph Bergler ml.** (*1753–†1829) někdy mezi roky 1822 a 1826, kdy podobu náhrobku mohl ještě ovlivnit sám zobrazovaný objednatel (HECHT 2005, 228). Odlévání a instalace se ovšem protáhly do roku 1835. Hechtovi se také podařilo prokázat, že jako vzor posloužila poslední práce **Antonia Canovy** (*1757–†1822), vytvořená v letech 1817 až 1822, socha papeže **Pia VI.** (*1775–†1799), původně zachyceného klečícího při modlitbě ve zpovědnici římského chrámu svatého Petra. Obě duchovní knížata spojoval tragický politický osud: Thun přišel o světskou vládu a bezprostřední podřízenost teď již bývalého pasovského knížecího biskupství říši, respektive císaři, v důsledku sekularizace a zvrátů let 1802 a 1803, kdy se biskupství dostalo pod světskou vládu. V neposlední řadě kvůli zasahování nové světské moci, bavorského kurfiřtství (od roku 1803 království), i do duchovních záležitostí pasovské diecéze, se Thun zklamaně a zahořkle stáhl do exilu ve své české domovině. Pokud jde o papeže, ten vyhnán Napoleonem z Říma a z církevního státu zemřel roku 1799 v zajetí v jihofrancouzském Valence. Obě sochařská díla narážejí na opuštěného Krista, modlíciho se na Olivové hoře (HECHT 2005, 236). Na jedné straně slyšíme soud církevního historika: biskup slabý v politickém i duchovním úřadě – dnes bychom řekli přetížený. Na druhé straně nám monumentální náhrobek představuje osudu odevzdaného služebníka Božího, v podstatě mučedníka, jak se poslední pasovský kníže-biskup sám viděl.

Thunův původ a doba vlády v Pasově (1796–1803)

Leopold Leonhard Raymund pocházel z rodu hrabat Thunů, kteří původně sídlili v Tyrolsku a jejichž rezidencí byl od roku 1628 Děčín (CHMELÍK 2002, 7, 13). Spatřil světlo světa na tamějším zámku 17. dubna 1748 jako nejmladší z dvanácti dětí z prvního manželství svého otce, **Jana Josefa říšského hraběte z Thun-Hohensteinu** (*1711–†1788), s **Marií Kristinou hraběnkou z Hohenzollernu-Hechingenu** (*1715–†1749). Dítěti byla předurčena duchovní dráha, od kněžského svěcení v Litoměřicích (1771) po hodnost probošta při dómu v Pasově (1795). Jeho vzdálený bratranec, tehdejší kníže-biskup **Thomas Johann Kaspar z Thun-Hohensteinu** (*1737–†1796, vláda 1795–1796), ho v roce 1796 ustanovil jako svěcího biskupa a generálního vikáře. Ještě než ho stačil potvrdit papež, kníže-biskup nečekaně zemřel, a Leopold byl ještě v témže roce dómskou kapitulou zvolen jeho nástupcem. Byl to již čtvrtý pasovský kníže-biskup z rodu

Obr. 1. Praha 5-Smíchov, Plzeňská, ppč. 2774. Náhrobek posledního pasovského knížete-biskupa, Leopolda Leonharda z Thun-Hohensteinu uprostřed Malostranského hřbitova v Praze (foto I. Heckmann, 2016). V detailu **vpravo** poznáváme fyziognomii knížete-biskupa (foto L. Bartoš, 2021).

Obr. 2. Johann Friedrich Karl, 1794: Čelní pohled na zámek Freudenhain u Pasova. Na severu na něj navazuje dnes nedochovaný zámecký park. Mědřytina, 111 x 171 mm, z alba 21 mědřytů a skládané mapy *Vüe et Prospect, des différentes Parties du Parc, pres du Chateau de Freundenhain appartenant a S. E. le Cardinal, et Prince Regnant de Passau*, vydaného v Pasově 1794 (Staatsbibliothek Passau, sign. S/Mld).

Obr. 3. Johann Friedrich Karl, 1794: Pomník pro arcivévodu Karla v zámeckém parku Freudenhain, upraveném za knížete-biskupa Leopolda z Thunu. Mědřytina (převzato z HÜBNER 2007, 187).

Thun-Hohensteinů (HELFERT 1828; WURZBACH 1882; S.F. 1912; LEIDL 1983; LEIDL 1985).² V porovnání s nimi mu byla dopřána formálně zdaleka nejdelší doba vlády: 30 let. Dobu, po kterou úřad od roku 1796 do roku 1803 osobně vykonával, poznamenala válka, ubytovávání vojsk a kontribuce. V duchovní i světské vládě Thun kolísal mezi pokrokově osvíceným přístupem a zřetelnou skepsí, ba odmítáním jakýchkoli novot, byť ty s ohledem na zhroutení starého politického řádu získávaly stále více navrch (podrobněji SCHWAIGER 1959, 122–142, 210–244, zejména 214, 215,

² Předchůdci z jeho rodu byli **Václav hrabě z Thun-Hohensteinu** (* 1629–† 1673, vládl 1664–1673), **Joseph Maria hrabě z Thun-Hohensteinu** (* 1713–† 1763, vládl 1761–1763), **Thomas Johann Nepomuk Kaspar hrabě z Thun-Hohensteinu** (* 1737–† 1796, vládl 1795–1796).

219, 222, 223; BAUMGARTNER 1975, 60–96). Za těchto politických a církevně správních okolností mohl po sobě Leopold z Thunu zanechat v Pasově jen nemnoho trvalého. K několika málo dochovaným stopám patří nová budova pivovaru v Hacklbergu (po roce 1795) a byt pro zahradníka, vybudovaný mezi roky 1799 a 1800 v jedné z tamních polokruhových věžovitých staveb. Někdejší dekorativní zahradu v Hacklbergu dal změnit na užitkovou a zeleninovou zahradu, protože okrasná zahrada ztratila po dokončení parku ve Freudenhainu (či Freudenheimu) význam (HÜBNER 2007, 16). Změny freudenhainského parku provedené za Leopolda z Thunu podle vzoru anglické krajinné zahrady připomíná už jen několik plánů a rytin (obr. 2, 3). Jeho zájem a péči o rozlehlý park ocenil jeho současník, „aktuár městského soudu“ a dvorní rada ve službách knížete-biskupa **Joseph Lenz** (* 1779–† 1831; MADER 1995, 139): „Protože [Thomas hrabě Thun] zemřel, musel budovu [hacklberského pivovaru] dokončit poslední kníže Leopold, který si jako přítel tichého a prostého života vysoce cenil pohodlí parku a s oblibou trávil letní měsíce na zámku ve Freudenheimu v okruhu svých milých. Zkrášlil zahradu, nejprve u zámku, novými, vkusnými partiemi a pečoval o udržení celku.“ (LENZ 1819, 304) Zánik pasovského knížecího biskupství bohužel zpečetil i osud tohoto – v evropském srovnání – velkolepého veřejného parkového areálu. V dodnes dochovaném zámku Freudenhain v současnosti sídlí církevní gymnázium, zaměřené hudebně a ekonomicky (obr. 4).

Kníže-biskup Leopold z Thunu podporoval dvorní knihovnu začleněním své soukromé knihovny i novými akvizicemi. Mezi lety 1799 a 1803 ji dal nově uspořádat, vybudoval čítárnu a otevřel knihovnu veřejnosti (RINGELMANN 1939, 68–71). Thun tak sledoval dobovou tendenci, jak se projevila například v Praze u premonstrátského kláštera na Strahově již roku 1790, když tamější kanovníci po dokončení druhého knihovního sálu, zvaného Filozofický, otevřeli klášterní knihovnu všem pražským obyvatelům, čímž ji mj. zachránili před zrušením (MÖSENER 1993, 107, 108 a pozn. 35). Ostatně se zdá, že toto gesto zahájilo dobrou rodinnou tradici, neboť dnes rozptýlenou thunovskou knihovnu s cca 70 000 svazky na děčínském zámku směli v 19. století užívat zaměstnanci hraběcí rodiny i obyvatelé města (CHMELÍK 2002, 47, 48).

Obr. 4. Zámek Freudenhain na počátku jara 2019, dnes církevní gymnázium, čelní pohled (foto P. Geins, 2019).

Nestálá místa pobytu v letech 1803 až 1817

Po ztrátě světské vlády nad pasovským biskupstvím už nuceně penzionovaného knížete-biskupa Leopolda z Thunu v jeho rezidenčním sídle, jež nyní pokleslo na pouhé bavorské provinční město, nic nedrželo. Ačkoli měl jako biskup i nadále odpovědnost za duchovní vedení biskupství, táhlo ho to zpátky do české domoviny. Počátkem roku 1803 koupil zámek a panství Lnáře na jihozápad od Prahy.³ Po několika měsících usedlost znovu prodal a žil pak na zámku Poběžovice (Ronsperg) v západních Čechách, jak – přinejmenším pro rok 1815 – dokládají jeho *Haupt- und Consumo-Bücher* za léta 1815–1823.⁴ Thun v Poběžovicích pobýval u svého nevlastního bratra, **hraběte Antonína Josefa z Thunu** (* 1754–† 1840), jemuž panství Poběžovice patřilo od roku 1805. Při této příležitosti uveďme, že Poběžovice se v naší době dostaly na titulní stránky

³ BAUMGARTNER (1975) uvádí jako datum koupě panství Lnáře již 23. duben 1803. Opírá se přitom o *Dějiny osady Lnářské* (MAJER 1923, 96). Tam je uvedena kupní cena ve výši 1,35 milionu florenů. Podle tohoto pramene Thun panství opět prodal již 27. srpna 1804 za částku 1,58 milionu florenů. Starší pramen, vydaný roku 1840, uvádí jako datum koupě 18. únor 1804 a jako datum dalšího prodeje 6. listopad 1804 (SOMMER 1840, 141).

⁴ ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, knihy č. 243–252; viz též BAUMGARTNER 1975, 64, pozn. 127.

novin, ovšem nikoli kvůli Leopoldovi z Thunu, ale kvůli Berndu Posseltovi, předsedovi Německé panevropské unie a spolkovému předsedovi Sudetoněmeckého krajanského sdružení. V roce 2016 Posselt intenzivně usiloval o opravu stejně impozantního jako zchátralého zámku, avšak nikoli coby dočasného útočiště posledního pasovského knížete-biskupa, nýbrž proto, že tam žil jeden ze zakladatelů myšlenky sjednocené Evropy, **Richard Nikolaus Coudenhove-Kalergi** (* 1894–† 1972; *sine* 2016 online).

Až do zakoupení statku Cibulka pobýval Leopold z Thunu střídavě v Poběžovicích nebo v Praze; tam buď v dnes již strženém Astfeldském paláci nedaleko Václavského náměstí,⁵ který rovněž náležel jeho nevlastnímu bratru Antonínu Josefovi z Thunu (PETROVSKÝ 1986, 217), nebo v Thunovském paláci, postaveném v 1. polovině 18. století v Nerudově ulici pod Hradčany, v němž dnes sídlí italské velvyslanectví.⁶

Po delším hledání a návštěvě několika venkovských statků Leopold z Thunu smlouvou z 18. května 1817⁷ konečně zakoupil od jisté Elisabethy Seidlové dvůr Cibulku, viniční usedlost písemně doloženou již ve 14. století,⁸ a to i s pozemkem o rozloze zhruba jeden kilometr čtvereční, situovanou čtyři kilometry od Hradčan v obci Košíře, později v roce 1922 připojené ku Praze. Ještě na konci 19. a počátkem 20. století ležely dvůr a k němu patřící park uprostřed zeleně, mezi zeleninovými zahradami a vinicemi. Dnes místo ovšem vypadá docela jinak – krajinu „dobyla“ zčásti měřítkem nevhodná zástavba. Svým způsobem zelenou oázou zůstal pouze areál někdejšího thunovského parku.

Tam, na svém *posillipu Cibulka*, které představěl nákladně tak, aby vyhovovalo vkusu doby, bývalý pasovský kníže-biskup 22. října 1826 po delším churavění ve věku 78 let zemřel. Thunův přítel, duchovní Franz Hoke,⁹ píše, že si při pádu koncem října 1823 zlomil nohu.¹⁰ Zotavování se protáhlo do jara 1824. Z té doby jsou doloženy výdaje za lékaře a obvazy; pohyb nemocnému usnadňovalo pojezdňné křeslo a chodítko.¹¹ Thunův celkový zdravotní stav se však od té doby již nestabilizoval.

Leopold z Thunu a usedlost Cibulka

O dvorci a krajinné zahradě na Cibulce se od počátku 19. století zmiňují všechny cestopisy, jakož i literatura o zahradách vztahující se k Praze (mj. SCHIESSLER 1834; SEIFUG 1873; WIRTH 1913, 9, 15, 18; WIRTH 1943, 19, 20, obr. 46–48; WIRTH 1957; REŠ 2000; VLČEK 2012; LAŠŤOVKOVÁ 2016, 53–56). Popisy a historická fakta bývají však jen zběžné. V roce 1986 věnoval sochařským dílům v parku podrobnější příspěvek Vladimír PETROVSKÝ (1986). Také aktuální stav budov dvora, zahrady a architektonické stafáže může zcela jistě za to, že se v poslední době krajinným parkem, především čínským větrným mlýnem, zabývaly dvě bakalářské práce z Karlovy univerzity (KOMEDOVÁ 2009; MOUČKOVÁ 2013). Narůstající zájem dal vzniknout několika odborným příspěvkům a s pomocí Česko-německého fondu budoucnosti též průvodci parkem (HECKMANN 2018; HECKMANN 2020; HECKMANN/CHMELÍK/FLEGLOVÁ 2019).¹² Chátrání celého areálu bylo popisováno již v roce 1834: „Při pohledu vpravo, k jehličnatými i listnatými dřevinami pokrytému kopci, kyne poutníkovi v ústretu přátelsky a lákavě Cibulka se svými parky, chrámy, věžemi, poustevnami atd., jež kdysi patřila zesnulému pasovskému biskupovi, a protože zahrada už tak přátelsky

5 Astfeldský neboli Thunovský palác čp. 36/II na nároží Jungmannovy a Národní třídy byl zbořen v roce 1922 a na jeho místě postaven palác Adria.

6 BAUMGARTNER (1975, 64) uvádí tento pražský palác (dnes zvaný Kolovratský), čp. 214/III, Nerudova 20, a zámek Chlumeč u Ústí nad Labem jako další místa Thunova pobytu v letech 1815–1816, ovšem bez doložení prameny. Kolovratský palác a panství Chlumeč přešly do majetku Thunů s **Marií Annou hraběnkou Kolowrat-Liebsteinskou** (* 1750–† 1828), manželkou Leopoldova staršího bratra a zakladatele děčínské linie, **hraběte Václava Josefa Thun-Hohensteina** (* 1737–† 1796; viz THUN-HOHENSTEIN 1925).

7 ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, kniha č. 252.

8 Podle Františka RUTHA (1903, 118–119), který cituje Václava Vladivoje TOMKA (1891, 219–223), se zde rozkládal dvůr a háj Jindřicha Náze, písaře královské kuchyně Karla IV. a mimo jiné i majitele domu v místech, kde dnes stojí klasicistní čp. 356/I v dnešní ulici Na Perštýně 12 (sídlo NPÚ, ÚOP v Praze). Podle něj se dvůr nazýval původně Názovský (cf. LIBAL ET AL. 1976, 1).

9 Franz Hoke byl původně ve službách Leopoldova nevlastního bratra, hraběte Antonína Josefa z Thun-Hohensteina, jako vychovatel a zámecký kaplan (domácí duchovní) na zámku Poběžovicích a plnil úlohu spojky Leopolda z Thunu s duchovní radou v Pasově a s bavorskými a rakouskými vládními místy (BAUMGARTNER 1975, 65).

10 RA Thun-Hohenstein, Klášterec, Hokeho dopis Thunovi z 29. října 1824. Viz také HOKE 1827, 70.

11 ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, kniha č. 253. Podobu pojezdňného křesla z doby kolem roku 1800 zachycuje kresba úmrtního pokoje Thunova současníka, lantkraběte **Karla Hesenského** (* 1744–† 1836), z roku 1836 na zámku Luisenlund u Kielu ve Šlesvicku-Holštýnsku.

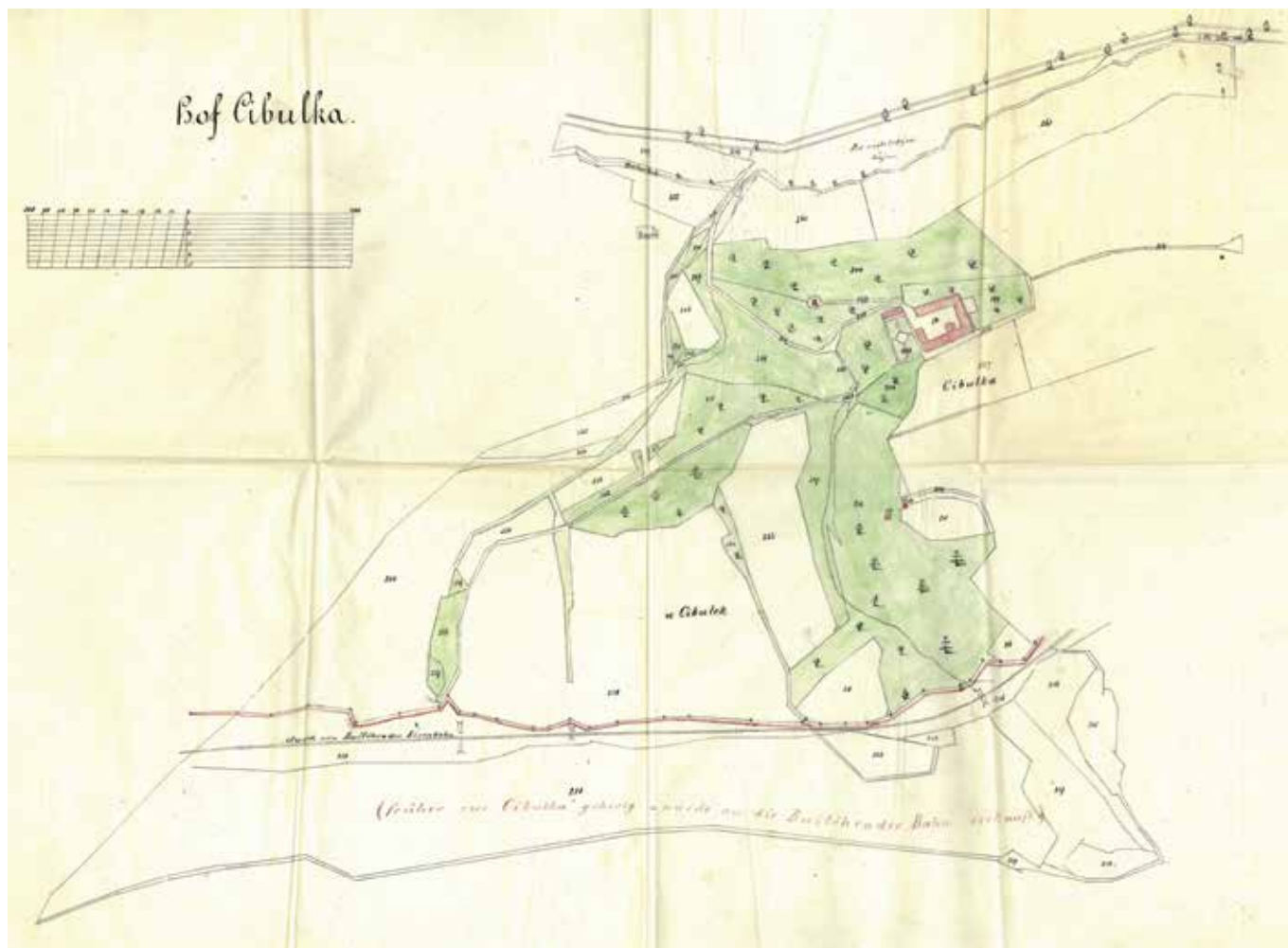
12 Posledně uvedenou publikaci z roku 2019 vydal Spolek Hájovna za podpory Petry a Pavla Bouškových, Česko-německého fondu budoucnosti a m. č. Praha 5.

nepřekvapí jako před smrtí svého dřívějšího ctného majitele, vypadá to, že její stav až příliš nápadně potvrzuje větu: „Co je údělem krásy na zemi? – Pomíjivost.“ (SCHIESSLER 1834, 260, 261) V následujícím textu chceme ukázat souvislost usedlosti a anglického krajinného parku Cibulka s krajinnými zahradami přelomu 18. a 19. století uprostřed Evropy a vyzdvihnout a ocenit význam této kulturní památky jako celku.

Statek Cibulka: pozemek a budovy

Několik účetních knih z Cibulky, zbytek akt správy thunovského majetku v děčínském archivu, obsahují záznamy k přestavbě statku a k akvizicím pro nový park. Veškeré finanční záležitosti zachycují dvě *Haupt-Cassa-Bücher* (hlavní pokladní knihy, 1816–1820, 1821–1825).¹³ Thunův kuchař Václav Ryba,¹⁴ odpovídající za hospodaření, dostával pravidelné příspěvky. V *Haupt- und Consumo-Bücher* (hlavní knihy spotřebních výdajů, 1815–1823) Ryba zachycoval jejich použití,

výdaje a odměny pro kuchyň, lékárnu, provoz statku, dobročinné dary atd.¹⁵ Pokud jde o vyúčtování stavebních prací, dostával pravidelné pokyny správce statku a komorník Josef Ihl, který za ně odpovídal. K tomu příslušné knihy s přílohami (plány, návrhy rozpočtu, účty atd.) již nejsou v děčínském archivu k dispozici nebo jsou ztraceny. Jako druhý důležitý pramen ke stavu domu, dvora a zahrad v době smrti Leopolda Thuna musíme uvést inventář z 3. listopadu 1826.¹⁶ Thunovy soukromé pokoje, jak nás informují spisy, byly bezprostředně po jeho smrti zapečetěny. Proto nejsou v inventáři popsány.¹⁷ Z Thunova testamentu, jehož opis se rovněž dochoval

Obr. 5. Plán z doby kolem roku 1870, vzniklý v souvislosti se stavbou nové železniční trati Smíchov–Hostivice. Na jih od usedlosti Cibulka je červeně vyznačena nová trasa (ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, karton 131, č. 603; reprofoto SOA Litoměřice, pob. Děčín, 2022).

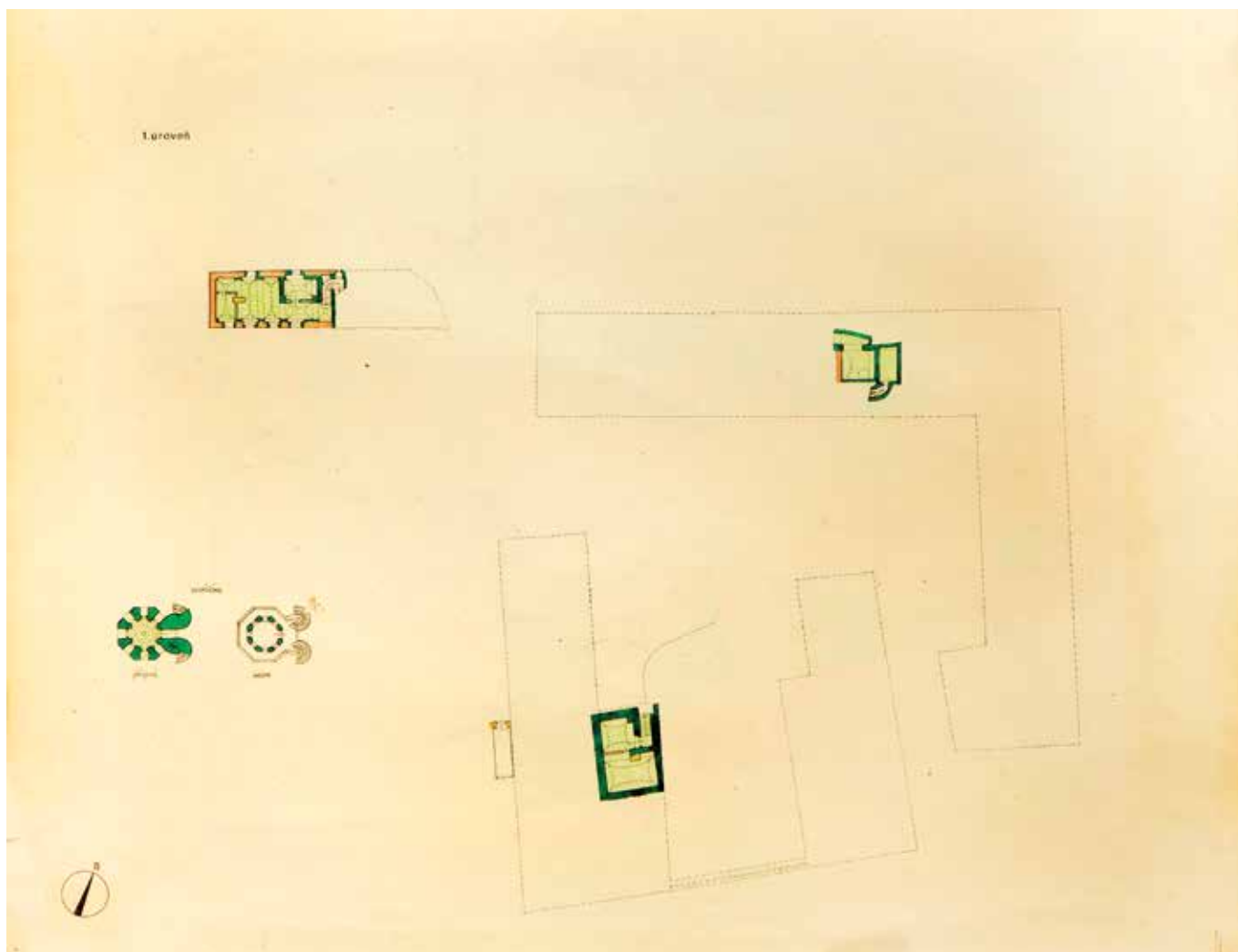
¹³ ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, knihy č. 252, 253.

¹⁴ Mladší bratr hudebního skladatele Jakuba Jana Ryby (VLČEK 2012, 741).

¹⁵ ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, knihy č. 243–251.

¹⁶ ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, inventář 1826.

¹⁷ Můj dík za intenzivní, odborně fundovanou podporu patří Otto Chmelíkovi, vedoucímu pobočky Státního oblastního archivu Litoměřice v Děčíně-Podmoklech (SOA Litoměřice, pobočka Děčín). Radil mi a poskytoval k prohlédnutí všechny

Obr. 6. Praha 5-Košíře, čp. 118, usedlost Cibulka. V roce 1976 byl dvůr Cibulka zdokumentován SÚRPMO pomocí plánů stavebního vývoje – 1. úroveň – sklepní podlaží (LIBAL ET AL. 1976, výkresy; reprofoto P. Havlík, 2018).

v děčínském archivu, je patrný význam, jaký zemřelý svému výtvaru přikládal: „Je rovněž mým přáním, aby tato moje vinice Cibulka jako malý pomník připomínající šťastné dny, které jsem zde prožil, natrvalo zůstala v držení thunovské rodiny a byla spojena s prvním majorátem, pročež bych jí dost dobře nemohl obtížit ani svého dobrého bratra, který nemá majorát [...]“¹⁸ Věčnost, po kterou měla podle vůle Leopolda z Thunu Cibulka zůstat v majetku jeho rodiny, trvala do roku 1884, tedy zhruba 60 let. Statek i park Cibulka tehdy patrně již jako spekulativní investice přešly do majetku pražského advokáta Roberta Poláka.¹⁹ Už v roce 1870 byla původní velikost parku zmenšena posunem jižní hranice ve prospěch železniční trati ze Smíchova do Hostovic, tzv. buštěhradské dráhy (obr. 5). Město Praha, jež bylo vlastníkem od roku 1922 do roku 1983 (CZUMALO 2015 online; někdy uváděn méně pravděpodobný rok 1987), postoupilo obytné a hospodářské budovy s pozemkem, který je na severu a na západě bezprostředně obklopuje, České spořitelně, přičemž samotný park si ponechalo. Po roce 1989 se dvůr opět dostal do vlastnictví spekulantů s nemovitostmi. Nyní se však osud znovu obrací! Na jaře roku 2021 se dvůr ujala Nadace rodiny Vlčkových. Cibulku zakoupili její zakladatelé, Ondřej Vlček, generální ředitel známé firmy v oboru počítačové bezpečnosti Avast Software, s.r.o., a jeho manželka Katarína Vlčková, lékařka v mobilním hospici Cesta domů. Po důkladné renovaci, která započala v polovině

prameny a podklady z thunovského rodinného archivu týkající se tématu. Rovněž tak jsem velkým díkem zavázána Ladislavu Bartošovi z Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Praze. Přenechal mi k vyhodnocení plány, výměry a dokumentaci vyhotovenou SÚRPMO a pražským pracovištěm NPÚ z let 1967, 1970, 1976 (LIBAL ET AL. 1976) a 2013 (BARTOŠ 2014). Bez poskytnutí těchto podkladů a pramenů by moje práce nebyla možná. Dále děkuji Gabriele Kalinové, člence výboru Spolku Malostranský hřbitov, a Ondřeji Bastlovi z Archivu hlavního města Prahy za jejich četná upozornění, Janě Kantoříkové a Miroslavu Manovi za pomoc při překladech a v neposlední řadě svému muži, prof. dr. Egonu Johannesu Greiplovi, za jeho pomoc a podporu zejména v děčínském archivu.

18 RA Thun-Hohenstein, Klášterec, Thunův testament, datován na Cibulce 3. května 1822, doplněn kodicily z let 1824 a 1825.

19 ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, prodej statku Cibulka, kupní smlouva z 22./29. července 1884.

roku 2022, má usedlost získat novou prospěšnou funkci: bude zde centrum dětské paliativní péče a stacionární hospic s 12 lůžky a možností ubytování pro rodiny nemocných dětí.²⁰

Vraťme se však zpět do 19. století. Na situačním plánu z doby kolem roku 1870 (obr. 5; ještě starší je mapa stabilního katastru z roku 1840 s pozdějšími doplňky) vidíme čtyřstranný dvůr situovaný na svahu. Na západní straně je před ním pravidelně upravená zahrada, patrně rozárium, a okrasná zahrada uvedené ve zmíněném inventáři. Ta podle inventáře ústí do krajinného parku, otevřeného pro obyvatele Prahy, do „anglické zahrady“.²¹ Thunova soukromá zahrada, obklopená omítnutou zdí, se bezprostředně napojuje na severní stranu obytného traktu a odtamtud byla také přístupná.

Účetní knihy informují o okamžitých stavebních opatřeních a opravách, které probíhaly patrně od doby zakoupení v květnu 1817 do konce roku 1818. Zálohy za pokrytí věže bílým plechem v listopadu 1818, za nový zvon do věže a bleskosvody pro „všechny budovy dvora a zámečku Cibulka“ v následujícím měsíci²² dávají konkrétní představu o posledních stavebních pracích a ohlašují zakončení první stavební fáze. Na statku se intenzivně pracovalo především v květnu a červnu 1817. V těchto prvních dvou měsících po koupi vydal Thun poměrně značnou částku 6300 zlatých na „hospodářství a stavbu na Cibulce“. Do ledna 1818 k tomu přibýlo ještě dalších 5100 zlatých.²³ Obě částky dohromady odpovídají průměrné šestimístné částce v dnešních eurech. K takovým přepočtům je ovšem vždy nutné přistupovat opatrně, protože mzdové a materiální náklady doby kolem roku 1800 byly ve zcela jiném poměru než dnes; také nemáme doloženo,

Obr. 7. Praha 5-Košíře, čp. 118, usedlost Cibulka. V roce 1976 byl dvůr Cibulka zdokumentován SÚRP MO pomocí plánů stavebního vývoje – 2. úroveň – přízemí (LIBAL ET AL. 1976, výkresy; reprofoto P. Havlík, 2018).

20 Zdravotnické zařízení podle projektu Ateliéru Hájek, který mj. získal kladné vyjádření památkové péče, má být dokončeno roku 2026. Viz <<https://nrv.org/cibulka/>>; <<http://www.atelierhajek.cz/projekty-cibulka.php>>.

21 ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, inventář 1826.

22 ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, kniha č. 252.

23 ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, kniha č. 252.

Obr. 10. V. Gottmann podle kresby J. Rattaye, kolem 1820: *Výhled do zahrady Cibulka o polednách*. Akvatinový list, 180 × 232 mm (Muzeum hlavního města Prahy, Historická podsbírka, inv. č. H 028.816).

zda a v jakém rozsahu se na stavebních a s nimi souvisejících přepravních pracích podíleli vlastní lidé a zvířata žijící v domě, na zahradě a v zemědělském hospodářství Cibulky.

V roce 1976 zhotovené plány stavebního vývoje v rámci pasportizace SÚRPMO (LÍBAL ET AL. 1976, výkresy; obr. 6–9) potvrzují tyto zásadní, v účetní knize z let 1816–1820 bohužel jen nepřímo a velice obecně dotčené stavební práce. Týkaly se celého komplexu,

především však severního křídla, jeho severní a východní části, malé nové přístavby na severní straně jižního křídla²⁴ a kompletně nového západního křídla. To v roce 1820 ještě nestálo, jak prozrazuje list kolorovaný technikou akvatiny z téhož roku (obr. 10, cf. s dnešním obr. 11).

Střední, víceosá část dvoupatrového severního křídla je nejstarší a rozsáhlé části přízemí pocházejí snad ještě z renesanční doby (obr. 12). Část nadzemního podlaží nad nimi má původ v době baroka, stejně jako východní křídlo, které je jen přízemní, poněvadž stojí na svahu. Nové vnitřní struktury v západní části s Thunovým bytem a východní část severního křídla značí rozsáhlou přestavbu po roce 1817. Ta zahrnovala i zdi ohrazení soukromé zahrady dvora a dva dnes značně zchátralé pavilony (obr. 13). Ty vymezují konec severního a jižního úseku zdi na východě a naposledy byly důkladně renovovány v roce 1967²⁵ (obr. 14).

Obr. 11. Praha 5-Košíře, čp. 118, usedlost Cibulka. Celkový záběr dvora usedlosti s domkem zahradníka v popředí (foto K. Knotová, 2022).

²⁴ Původní jižní křídlo bylo strženo již v 1. čtvrtině 20. století a nahrazeno dvěma rovnoběžně postavenými budovami stájí.

²⁵ Renovace, série fotografií a provedená pasportizace dokládají intenzivní dokumentační a restaurátorskou činnost v celé nemovitosti Cibulka v 60. a 70. letech 20. století. V roce 1972 proběhlo např. restaurování soch antických božstev i Thunova náhrobku na Malostranském hřbitově. Restaurátorské práce pokračovaly v letech 1980–1981 (KRUSINOVÁ 2012, 79–80).

Obr. 12. Praha 5-Košíře, čp. 118, usedlost Cibulka. Střední, víceosý úsek severního křídla je nejstarší částí usedlosti. Klenutý prostor lze datovat do renesance (foto L. Bartoš, 2013).

Obr. 13. Praha 5-Košíře, čp. 118, usedlost Cibulka. Dva pavilony, zatím zcela zchátralé, vyznačují závěr severovýchodní části soukromé zahrady při usedlosti Cibulka (foto I. Heckmann, 2016).

Obr. 14. Praha 5-Košíře, čp. 118, usedlost Cibulka. Po renovaci roku 1967 zářily oba pavilony novým leskem (NPÚ, ÚOP v Praze, dokumentační fondy, č. inv. 9051, foto J. Jiroušková, 1967).

Severní závěr symetricky navržené zahrady tvoří zahradníkův domek z doby baroka. Inventář z roku 1826 ne vždy umožňuje jednoznačnou identifikaci, a to ani u zmíněné růžové a okrasné zahrady. Stejně je tomu se dvěma skleníky popisovanými v inventáři; ty dnes už neexistují. Akvatintová grafika z roku 1820 ukazuje oranžerii na jižní straně zahradnického domku. To by mohl být horní skleník. Ze zahradnického domku vedla do skleníku jednoduchá dvířka. V inventáři je pak heslovitě vypočteno vybavení a předměty v horním skleníku. Zadní skleník je popisován v souvislosti s Thunovou osobní zahradou. Jsou zakresleny i části starého skleníku na půdě zahradníkovy domku.²⁶ V roce 1819 sochař **Václav Nedoma** (* 1778–† 1833) zvětšil zahradníka Václava Junga (a symbolicky i jeho předchůdce Antona Waltera) jako kamennou polychromovanou bustu (obr. 15).²⁷ Ten takto až do roku 1978 přátelsky shlížel z iluzivní malby lichého okna na severní straně zahradnického domku vedle severozápadně situované, reprezentativní klasicistické vstupní brány do dvora a svým způsobem vítal přicházející hosty. Originál busty, poškozený úderem kamene, roku 1978 putoval z Cibulky jako majetek Galerie hlavního města Prahy do depozitu Lapidária Národního muzea v Praze.²⁸ Dnes už není na místě ani později instalovaná kopie od ak. soch. Vladislava Turského z roku 1980 (PETROVSKÝ

²⁶ ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, inventář 1826.

²⁷ ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, kniha č. 252; RA Thun-Hohenstein, Klášterec, Thunův testament.

²⁸ Originály sochy *Zahradníka* a čtyř soch Čiňanů z Cibulky byly vystaveny na výstavě barokního a klasicistního zahradního sochařství *Kamenné poklady pražských zahrad* na zámku v Troji 28. března – 29. října 2018, pořádané Galerií hlavního města Prahy, jejíž kurátorkou byla Marie Foltýnová. Od té doby jsou k vidění v rámci dočasné dlouhodobé expozice ve sklepích zámku.

1986, 219). Podle nových majitelů z Nadace rodiny Vlčkových zazáří zahradníkův domek novým leskem již v roce 2023. Samotný zahradník se vrátí zpět na své místo v okenním otvoru (obr. 16). V přízemí bude otevřena kavárna a na jižní straně má být jako moderní prosklená přístavba rekonstruován dnes již zaniklý skleník. V někdejší růžové a okrasné zahradě je plánováno dětské hřiště. Konečně se roku 2022 také naplnily naděje, že trojúhelníkový štít brány do dvora vedle zahradníkova domku bude rovněž zbaven zabeďnění. Jistě bude rekonstruován i opět zviditelněný thunovský erb (obr. 17).

Při stavebním dění před 195 lety dostalo barokní východní křídlo charakteristickou nástavbu věže s cibulovitou střechou nad branou druhého průjezdu (obr. 18).²⁹ Pasportizace (LÍBAL ET AL. 1976, výkresy, 3. úroveň, horní podlaží, a 4. úroveň, podkroví) potvrzuje, že horní průjezd s nástavbou věže vznikl teprve za Thunů. Vedle tesařských prací, pravděpodobně na krokech všech budov, účetní knihy zaznamenávají především práce na věži, nový věžní zvon a hodiny.³⁰

Z účetních knih se také dozvídáme, že po roce 1820, v druhé stavební fázi 1821–1822, byla při dvoře postavena nová budova, čímž se z trojstranného dvora stal čtvercový.³¹ Tato novostavba je totožná se západním křídlem hraničícím s rozáriem a okrasnou zahradou, jež na akvatintovém listě z roku 1820 ještě chybí. V červenci 1822 dostal zámečnický mistr Müller 500 zlatých „za práci na hromosvodech k nově postavené budově na Cibulce“ a ještě jednou v říjnu 1822 částku 50 zlatých za „bleskosvody na nově přistavěné části“.³² Ta je případně totožná se severní přístavbou snad ještě barokního jižního křídla strženého ve 20. století. Ještě roku 1820 vyznačují řady a skupiny stromů přechod mezi okrasnou zahradou a krajinným parkem. Ohradní zdi v úseku mezi dvorem a okrasnou zahradou až po zahradnický domek tak musely rovněž vzniknout

Obr. 15. Busta zahradníka Václava Junga, vytvořená Václavem Nedomou v roce 1819 byla původně polychromovaná. Nachází se ve sbírkách Galerie hlavního města Prahy a dlouho byla uložena v depozitu Lapidária Národního muzea v Praze. Roku 2018 ji bylo možno opět spatřit na výstavě barokního a klasicistního zahradního sochařství na zámku v Troji, kde je od té doby součástí dočasné expozice (foto I. Heckmann, 2018).

Obr. 16. Do roku 1978, kdy byl poničen, vyhlížel zahradník ze svého zahradnického domku z jednoho z oken s iluzionistickou malbou vedle dolního vstupního portálu. Po obnově usedlosti by se měla zahradníkova busta alespoň v kopii vrátit na své místo (foto J. Sodomková, 2022).

Obr. 17. Praha 5-Košíře, čp. 118, usedlost Cibulka. Trojúhelníkový štít dolního vstupního portálu s erbem byl po dlouhá léta zabeďněný. V roce 2022 je již odkrytý – Thunův erb zřejmě přestál dobu úpadku bez úhony (foto O. Šefců, 2022).

ve druhé stavební fázi. Na fotografiích z let 1967, 1970 i v dodnes dochovaném stavu je možno rozpoznat skupinu budov v prostém klasicistním slohu s novogotickými slohovými prvky a dozvuky pozdního baroka.

Pomocí inventáře z roku 1826, pasportů z roku 1976, výměrů a fotodokumentace z roku 2013³³ bych se nyní ráda pokusila alespoň zčásti určit původní využití křídel budovy a bezprostředního

29 Cibulovitá střecha pravděpodobně též vyvolá dojem souvislosti se jménem Cibulka. Jméno usedlost získala podle dosavadních poznatků v 17. století po Blažejí Cibulkovi, k roku 1599 majiteli vinice, jež byla později (1682) za adjunkta fiskálního úřadu, rytíře Johanna Georga Funcka von Funcken, se dvorem spojena. Z té doby též zřejmě pochází dochované barokní části staveb (VLČEK 2012, 741).

30 ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, kniha č. 252.

31 ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, kniha č. 253.

32 ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, kniha č. 253.

33 Stavebně historický průzkum SÚRPMP (LÍBAL ET AL. 1976, výkresy); soupis uměleckořemeslných prvků severního a východního křídla (BARTOŠ 2014); historické fotografie usedlosti Cibulky a bezprostředního okolí z let 1967 a 1970 z dokumentačních fondů NPÚ. Vedle toho jsou na NPÚ, ÚOP v Praze uloženy další stavebněhistorické a specializované

Obr. 18. Praha 5-Košíře, čp. 118, usedlost Cibulka. V roce 1970 byla věžička s cibulovitou bání nad horním vjezdem ve východní hospodářské části ještě netknutá (NPÚ, ÚOP v Praze, dokumentační fondy, č. inv. 14 375, foto J. Janatková, 1970).

okolí v časech Leopolda Leonharda Thuna.³⁴ Severní křídlo se dvěma schodišti v západní a východní části bylo především v horním podlaží vyhrazeno pro bydlení knížete-biskupa (obr. 19). Horní podlaží západní části je na straně střešního okapu rozčleněno do šesti pravidelných okenních os. Za nimi se původně skrývalo pět místností: předsálí se západním schodištěm, výměrou identická vedlejší místnost, dvě následující menší zrcadlově stejné prostory a velký, napříč na šířku domu situovaný sál se šesti okny a výstupem na balkon s novogotickým kovaným železným zábradlím (obr. 20). Všechny další vnitřní struktury jsou pozdější vestavby. Původním do roku 2013 mělo toto horní podlaží navzdory zchátrání ještě pozoruhodné vnitřní klasicistické vybavení, především okenní špalety a parapety vyložené dřevem s četnými vnitřními okenicemi (obr. 21). Dřevěné obložení překrývalo zjevně starší malovanou výzdobu okenních špalet. Členění fasád obytného traktu plně odpovídá klasicistnímu stylu: profilovaná kordonová římsa mezi plochami omítnutých kvádrů v přízemí a hladkými plochami omítky v nadzemním podlaží, rohová bosáž přesahující podlaží a omítnuté profilované rámy oken jako dodatečné zdůraznění. Z balkonu přehlédl kníže-biskup velkou část krajinného parku a hleděl přímo na čínský větrný mlýn (viz níže), stojící naproti na konci aleje dnes osázené stromy jen po jedné straně.

Inventář začíná kůlnou pro vrchnostenské kočáry u velkých vjezdových vrat na dvoře. Zde jsou popisována dnes už asi nedochovaná dvoukřídlá dřevěná vrata v již zmíněném panském klasicistním oblouku brány se dvěma polosloupky, trojúhelníkovým štítem a thunovským erbem. Jejich provedení nám mohou přiblížit dodnes dochovaná dvoukřídlá klasicistní vrata horního průjezdu pod věží (obr. 22). Nedaleko této brány ukryvalo západní křídlo z roku 1822 patrně kočárovnu pro vrchnost, „ratejnu“ (čeledník) a kuchyni. Severní část, vozovna pro panské kočáry, je rovněž nápadná zapuštěnou kamennou studnou ve tvaru mušle (obr. 26). Severní průčelí

průzkumy Cibulky, celkové i dílčí, z let 2012, 2019, 2021 a 2022 včetně biologického, geologického průzkumu a průzkumu zahrad. Ty poslední vznikly v souvislosti s přípravou na celkovou obnovu usedlosti a její přeměnu na zdravotnické zařízení.

34 Obchůzka statku a areálu v roce 2016 uvnitř ohrazení ještě nebyla možná, což stěžovalo zpřesnit přiřazení objektů a prvků. I zde je prostor pro další bádání díky aktuálním poměrům na Cibulce s novým majitelem, který neopomíjí historický, kulturní a umělecký rozměr usedlosti.

Obr. 19. Praha 5-Košíře, čp. 118, usedlost Cibulka. Zaměření horního podlaží severního křídla a přízemí východního křídla v září 2012 (převzato ze ŠMIDTOVÁ 2013, výkresová dokumentace, č. výkr. 1).

Obr. 20. Praha 5-Košíře, čp. 118, usedlost Cibulka. Severozápadní fasádu obytného traktu, tj. severního křídla Cibulky zdobí balkon s novogotickým kovaným železným mřížovým zábradlím (foto L. Bartoš, 2013).

Obr. 21. Praha 5-Košíře, čp. 118, usedlost Cibulka. V horním podlaží obytného traktu knížete-biskupa Leopolda z Thunu, tj. v severním křídle, se nacházel sál, situovaný příčně od severu k jihu. Jeho okenní výklenky jsou vyloženy dřevěnými panely a mají vnitřní okenice (foto L. Bartoš, 2013).

Obr. 22. Praha 5-Košíře, čp. 118, usedlost Cibulka. Dvoukřídlá klasicistní brána horního vjezdu pod věží. Podobně musela vypadat i nedochovaná dvoukřídlá vrata dolního vjezdu dvora Cibulky (foto L. Bartoš, 2013).

Obr. 23. Praha 5-Košíře, čp. 118, usedlost Cibulka. Jesle na seno pro koně v horní stáji východního křídla (foto L. Bartoš, 2013).

Obr. 24. Praha 5-Košíře, čp. 118, usedlost Cibulka. Novogotická železná okenní mříž v horní stáji dokládá mj. úpravy dvorce v letech 1817 až 1822. Některé z těchto mříží se dodnes dochovaly (foto L. Bartoš, 2013).

Obr. 25. Praha 5-Košíře, čp. 118, usedlost Cibulka. Také v horním kravském chlévě v jihovýchodní části východního hospodářského křídla se dochovaly kamenné žlaby včetně železných kruhů. Dlouho zde byly k vidění pouze pozůstatky po squatterech, kteří museli 6. května 2015 Cibulku naštěstí definitivně opustit (foto L. Bartoš, 2013).

Obr. 26. Praha 5-Košíře, čp. 118, usedlost Cibulka. Kočárovna pro panstvo s charakteristickou mušlovou kašnou, zde na historickém snímku, se dochovala dodnes (NPÚ, ÚOP v Praze, dokumentační fondy, č. inv. 9046, foto J. Jiroušková, 1967).

a východní fasádu zdobí typický klasicistní omítkový dekor. Popisována jsou rovněž dvoukřídlá vrata se světlíkem kočárovny pro panstvo a dva další vchody k ratejně a kuchyni.

Ve východním, jižním a západním křídle byla umístěna hospodářská část. K tomu patřila horní stáj pro koně, horní kravský chlév, stáj pro koně hostí a dolní kravský chlév. Všechny čtyři stáje s movitým a nemovitým vybavením jsou uvedeny v inventáři z roku 1826 takto:

Horní stáj (LÍBAL ET AL. 1976, výkresy, 3. úroveň, horní podlaží, a ŠMIDTOVÁ 2013, zaměření 2012) je přibližně čtvercová prostora v severovýchodním rohu východního křídla, přístupná průjezdem s vraty. Dodnes se dochovaly přinejmenším jedny z inventářem popsaných osmi železných jeslí na seno (obr. 23) v osmi poloobloukových výklencích s polokulatými žlaby a železná mříž novogotických tvarů s rozetami na jediném tmném okně (obr. 24).³⁵ Po průjezdu branou následoval v jižní části horní kravský chlév s kamennými žlaby a železnými kruhy (obr. 25) k uvázání krav „kravskými řetězy“. Jediný sklep východního křídla, patrně „sklep na mléko“ se „sklepem na erteple“ (brambory) hned vedle, byl bezprostředně u horního chléva. V přístavbě z roku 1822 na severovýchodní straně jižního křídla byla stáj pro koně hostí s železnými jeslemi na krmení (LÍBAL ET AL. 1976, výkresy, 2. úroveň, přízemí), včetně kůlny s žebříňáky a jinými zemědělskými povozy.³⁶

Dolní kravský chlév byl pravděpodobně umístěn v dochované zaklenuté trojlodní části jižního křídla, sousedícího přímo s křídlem západním. Uváděný sklep na led se mohl nacházet pod ním ve dvou klenutých prostorách (LÍBAL ET AL. 1976, výkresy, 1. úroveň, sklepy). Že by se k tomuto účelu užívaly dvě podobné sklepní místnosti pod východní částí obytného křídla, je spíše nepravděpodobné. Dále zde byl ještě prostor sloužící jako kurník, stodola se sýpkou (na obilí a slámu) a „secret ve dvoře“ (záchod).³⁷ Obloukovitá kamenná balustráda na vyhlídkové plošině nad dvěma přízemními klenutými místnostmi, jež sahala až k dolnímu chlévu, se nedochovala. Inventář pečlivě zaznamenával se stavbou spojené, v roce 2013 ještě ve zbytcích dochované vybavení jako dveře s kováním, dveřními závěsy, soupravami klik a zámky, stejně jako veškeré zemědělské nářadí a nádoby. Ve dvoře u severní zdi stodoly stojí dvě zděné psí boudy, opřeny

³⁵ ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, inventář 1826.

³⁶ ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, inventář 1826.

³⁷ ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, inventář 1826.

každá o jedno z nároží. Výdaje na anglickou dogu, která musela žít na dvoře vedle užitkových zvířat, jsou v *Haupt-Cassa-Buch* zaznamenány pro červenec 1825.³⁸

Z Thunovy korespondence s důvěrným přítelem Hokem, jenž byl, jak již zmíněno, ve službách jeho nevlastního bratra, hraběte Antonína Josefa z Thunu, na zámku v Poběžovicích (SOMMER 1839, 141, 143), vyplývá, že přestavba usedlosti a koncipování krajinné zahrady nebyly pro knížete-biskupa jen srdeční záležitostí. Během prací na stavbě a parku v září 1818 Hoke onemocnělému Thunovi psal: „Sieberova péče [viz níže] již pomůže, aby Vaše knížecí milost [...], jakmile se zbaví bolestí a bude zdravá, mohla řídit započaté zkrášlování Cibulky.“³⁹ Navzdory dezolátnímu stavu usedlosti jsou dodnes patrné tvůrčí nároky knížete-biskupa nesoucí se v duchu klasicismu. Právě proto si nový vlastník Cibulky vytkl ctižádostivý cíl: dokončit renovační práce do roku 2026, ke dvoustému výročí úmrtí posledního pasovského knížete-biskupa.

Hospodářství Cibulka: lidé v Thunově okolí

Účetní knihy nám rovněž prozrazují, že Leopold z Thunu žil na Cibulce v letech 1817 až 1826 v malé, důvěrně známé společnosti. Za 27 osob zaznamenaných v listopadu 1822 byly totiž placeny daně.⁴⁰ Osoby užšího kruhu známe jmenovitě z účetních knih a z testamentu.⁴¹ Thun je v závěti velkoryse zajistil doživotní každoroční rentou. Patřili k nim důvěrník, tajemník a ceremoniář pater Bonaventura Rustler, komorník a „*chirurgus*“ Joseph Sieber a jeho žena, hospodyně Theresia Sieberová, správce statku a druhý komorník Josef Ihl, kuchař Václav Ryba, puškař a lovcí Joseph Oppolsky, „mistr knížecí tabule“ (*Tafeldecker*) Johann Kiberger, kočí Johann Walesch, podomek Joseph Goldammer a jedna pomocná síla v domě a v kuchyni (*Kuchl-mensch*). Také někdejší soupeřníci v Pasově, jedna vdova jménem Mundschtzová, pacholek Joseph Grusbauer, Thunova bývalá kuchařka Katharina Hardingerová, šafář, tři čeledíni a dvě děvečky z kuchyně, dostávali roční plat v penězích a naturáliích až do konce života.

Testament svědčí o Thunově značné sociální angažovanosti: mimo jiné například ukládá poskytnout dobročinný dar pro „chudé uvedené na seznamu domu“ a rovněž pro „nejpotřebnější chudé“ při místním farním kostele,⁴² kteří budou při jeho pohřbu na hřbitově. Pro dobu po své smrti stanovil příspěvek pro chudé, kteří se každý rok „na svátek svatého Jana na úpatí vinice [Cibulka] sejdou u postavené sochy svatého Jana“. Tuto stanovenou částku měl rozdávat kněz.⁴³ Projevením takové velkorysé péče o blízké osoby na statku Cibulka, o chudé obyvatele Prahy a okolí a o pasovské poddané jednal Leopold Thun plně v duchu osvíceného vladaře.

Volný čas šlechtice na venkovském sídle

Za typickou letní zábavu doby okolo roku 1800 lze pokládat „orla a železného ptáka na řetězu“, též instalovanou v Thunově zahradě. V inventáři je o ní řeč ve spojitosti s „besídkou pro střelení ku ptáku“, tehdy už starého způsobu střelecké soutěže, nicméně stále obzvlášť oblíbené kratochvíle při trávení volného času i v době kolem roku 1800. Střelec měl při ní sestřelit dřevěná pera umělého ptáka sedícího na vysoké dřevěné tyči, zpravidla orla.⁴⁴ K inventáři zmíněné střelnice snad patřil polokruhový, dodnes viditelný výčnělek zdi v ohrazení na severní straně zahrady, který možná sloužil k zachycení kulek. O podobě takového místa ke střelení nás informuje mědirytina klášterní zahrady hornobavorského Benediktbeuernu z roku 1740 i původní katastrální plán kláštera z roku 1811.⁴⁵ Na Cibulce rovněž nechyběla kuželkářská dráha (*Kegelplan*). V 18. století pronikly kuželky jako způsob trávení času už dávno do měšťanské společnosti. Takovou kuželkářskou dráhu můžeme dodnes vidět na labských svazích u Drážďan, konkrétně v zahradě letního sídla postaveného v roce 1692 **Johannem Melchiorem Dinglingerem** (* 1664–† 1731), slavným saským dvorním zlatníkem. Vedle takové dráhy zde na Cibulce musel stát pavilon se

38 ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, kniha č. 253.

39 RA Thun-Hohenstein, Klášterec, Hokeho dopis Thunovi ze září 1818.

40 ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, kniha č. 253.

41 ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, kniha č. 246; RA Thun-Hohenstein, Klášterec, Thunův testament.

42 Nejde zřejmě o kapli Nejsvětější Trojice na Smíchově, na jejíž přestavbu v letech 1831–1837 na jednododlní klasicistní kostel Leopold Thun též významně přispěl. Košile patřily do roku 1861 k farnosti libocké, tedy ke kostelu sv. Fabiána a Šebestiána. Teprve poté byla u kostela Nejsv. Trojice zřízena vlastní duchovní správa (PODLAHA 1911, 51).

43 ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, knihy č. 246, 253; RA Thun-Hohenstein, Klášterec, Thunův testament.

44 Heinrich Clauren, vlastním jménem **Johann Gottlieb Samuel Carl Heun** (* 1775–† 1854), oblíbený autor 1. poloviny 19. století, věnoval této oblíbené kratochvíli veselohru *Das Vogelschießen* (1822; viz *sine* 2005 online). Měšťanské střelení na umělé ptáky zase podrobně popsal **Jean Paul** ve svém románu *Siebenkäs* (1796/1797; kritické vydání PAUL 1991).

45 Johann Ferdinand Ledergerber, mědirytina, kolem 1740 (PAULA/WEGENER-HÜSSEN ET AL. 1994, 100); původní plán z roku 1811 (PLÁN 1811 GSK online).

Obr. 27. Praha 5-Košíře, čp. 118, usedlost Cibulka. Závěr soukromé zahrady Leopolda z Thunu tvořila půlkruhová balustráda na plošině dosažitelné dvouramenným schodištěm. Stály tam kdysi čtyři kamenné figury Číňanů vytvořené podle populárních kreseb z roku 1776 od Angličana sira **Williama Chamberse** (* 1722–† 1796), který Čínu navštívil (neznámý fotograf, před 1945; NPÚ GnŘ, fotoarchiv, sign. F 39593).

Obr. 28. Originály čtveřice Číňanů, od 70./80. let 20. století ve sbírkách Galerie hlavního města Prahy, byly též prezentovány na výstavě barokního a klasicistního zahradního sochařství na zámku v Troji v roce 2018, kde zůstávají v dočasné expozici i v současnosti (foto M. Andrade Dneboská, 2018).

„dvěma rohovými stoly a lavicí k sezení ve dvou rozích“, kde si mohla společnost odpočinout. Tuto část zahrady uzavírala vyvýšená plošina, přístupná po schodech, s polokruhovým obloukovým zábradlím (LÍBAL ET AL. 1976, výkresy, 3. úroveň, horní podlaží). Čtyři kamenné sochy Číňanů od neznámého sochaře tam stály alespoň ještě do roku 1986 (obr. 27, 28). Také ty Thun pořídil evidentně v roce 1819 (PETROVSKÝ 1986, 221, 227, pozn. 12).

Obr. 29. Praha 5-Smíchov, Plzeňská, ppč. 2774. **Vlevo** – pomník *Mir eine Weile* / *Omnia tempus habent* na svém původním místě na Cibulce (NPÚ, ÚOP v Praze, dokumentační fondy, č. inv. 9049, foto J. Jiroušková, 1967). **Vpravo** – pomník byl po restaurování v roce 2006 přenesen na Malostranský hřbitov a postaven na nový sokl nedaleko náhrobku Leopolda z Thunu (foto L. Bartoš, 2011).

Ve dvou prvních měsících roku 1822 mluví účty o osázení „nově založené horní zahrady křovínamí“. Za jeho zásluhy o zahradní areál Thun daroval zahradníkovi 30 zlatých. Tato nová zahrada byla coby rozšíření směrem na východ s oběma již zmíněnými pavilony připojena k areálu patrně až v letech 1821/1822. Právě zde musel stát parkový pomník *Mir eine Weile* (Mně chvíli jen / Chvíli pro mne) / *Omnia tempus habent* (Vše má svůj čas; obr. 29).⁴⁶ Sloup, typem toskánský, s pamětní deskou k připomenutí návštěvy **císaře Františka I.** (* 1768–† 1835), **císařovny Karoliny Augusty** (* 1792–† 1873) a korunního prince Ferdinanda, pozdějšího **císaře Ferdinanda V. Dobrotivého** (* 1793–† 1875; HAMANN 2001, 121–124, 130–136, 231), dne 9. června 1824 na Cibulce se asi nacházel v dolní západní části zahrady. Oba pomníky vytvořil sochař **Václav Prachner** (* 1784–† 1832). Joseph Bergler ml. dodal návrhovou skicu pro „pyramidu na památku návštěvy Jeho císařského Veličenstva na Cibulce“. Zápisy v účetní knize z měsíce října 1824 prozrazují, že Prachner za „z hlíny zhotoveného orla včetně koruny a říšského jablka, pak za vytesání nápisu na černé mramorové desce na císařově pomníku“ obdržel 70 zlatých.⁴⁷ Původně tedy završoval tento toskánský sloup rakouský císařský orel.⁴⁸ Odkaz na Berglerovo autorství návrhu pomníku *Mir eine Weile* v účtech nenajdeme.

Všude, venku i uvnitř, ve sklenících i v letohrádku, všude byl početný zahradní nábytek k posezení, zeleně natřené pohovky různých tvarů a židle, stoly všeho druhu, květinové koše a stojany různých tvarů a z různého materiálu. Upřednostňovány byly barvy zelená, stříbrná a mosazná, bílá a „nátěr perlové barvy“, především pro okenice;⁴⁹ tyto všechny také patří k paletě barev klasicismu.

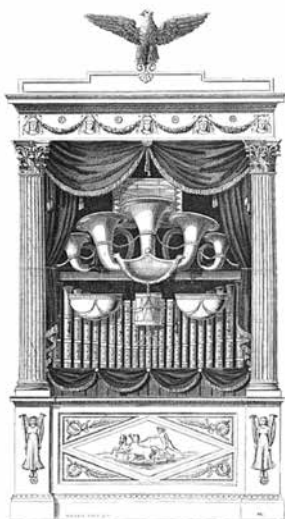
Jako mnoho šlechticů té doby v Čechách, Rakousku a Německu zajímal se Thun i o hudební automaty, kratochvilná zpestření zvláště v chladném ročním období. S hudebními automaty se

46 Nápis na reliéfu zněl prý původně *Nur eine Weile* (Jen chvíli), po opakovaném restaurování změněn na *Mir eine Weile*, což ale PETROVSKÝ (1986, 228) vylučuje. Pomník, restaurovaný v roce 2006, dnes stojí od roku 2007 na Malostranském hřbitově, kam byl přemístěn na náklady m. č. Praha 5, aby se předešlo dalšímu ničení vandaly, které mu hrozilo v zahradě na Cibulce (KOMEDOVÁ 2009, 35, 79 s odkazem na restaurátorské zprávy; cf. chybné tvrzení u KRUŠINOVÉ 2012, 89, že se originál nalézá v Lapidáriu Národního muzea). V parku Cibulka po ní zůstal jen původní, v podstatě neprofilovaný sokl (VLČEK 2022, 19).

47 ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, kniha č. 253.

48 Viz údaje uvedené v evidenčních listech kulturní památky park a usedlost Cibulka vedených v Ústředním seznamu kulturních památek ČR (ÚSKP EL Cibulka).

49 ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, inventář 1826.

Obr. 30. Panharmonikon od Johana Nepomuka Mälzela (?) z doby kolem roku 1810, zde na obrázku z roku 1846, nám dává představu, jak vypadaly hudební aparáty tehdejší doby. Dostupné na < https://de.wikipedia.org/wiki/Panharmonikon#/media/File:Panharmonikon-L%27Illustration_25_mai_1846.png [vid. 2018-05-22].

seznámil již v roce 1795 v Pasově, kde **kníže-biskup, kardinál Joseph Franz Anton von Auer-sperg** (* 1734–† 1795, vláda 1783–1795), pořádal jedno z tehdy obvyklých veřejných představení takových automatů jistým vídeňským mechanikem (EBERHARDT 2017, 207). Tento Thunův zájem, mimo jiné i o nové mechanické válečky, byl patrně ještě intenzivnější po úrazu, kdy přestal chodit – po svém pádu roku 1824 byl dočasně upoután na pojízdné křeslo. Jen v roce 1821 si pořídil dva „sekretáře s hracím ústrojím“ a jeden „hrací stroj s 24 trumpetami“. Ty jsou patrně totožné s tzv. panharmonikonem z roku 1810 (obr. 30). Navíc si dal obstarat nové válce pro své hrací stroje. Svému kuchaři Rybovi dal peníze na nákup *forte piana*. Účetní knihy informují o cenách takových aparátů a o jejich výrobcích: pravděpodobně jím byl **Leonhard Mälzel** (* 1783–† 1855). Takové hudební automaty vyráběl i jeho starší a slavnější bratr **Johann Nepomuk** (* 1772–† 1838), ale ten v tu dobu nepracoval ve Vídni a byl převážně na cestách po světě. Následující tři léta charakterizoval čilý styk Cibulky s „uměleckým mechanikem“ (*Kunst-Machinisten*) Mälzelem z Vídně. Cestovní náklady dokonce dokládají Mälzelovy osobní návštěvy na Cibulce. Do roku 1824 si Thun pořídil minimálně dva skutečně drahé hrací stroje.⁵⁰

Krajinný park Cibulka

Již za jeho života bylo o Thunovi známo, že se po svém povýšení na knížete-biskupa s oblibou zdržoval na zámku a v parku Freudenhain. Navzdory ztrátě světské vlády nad pasovským biskupstvím a svému zprvu jen dočasnému odchodu z Pasova v roce 1803 dával Thun ještě koncem onoho roku najevo prosbou, aby mu byla rezervována část zámku Freudenhain, nejen to, že je třeba počítat s jeho návratem, ale také že zamýšlí ve Freudenhainu i nadále pobývat (HÜBNER 2007, 177; RINGELMANN 1939, 38). Zájem o osudy biskupství a města Pasova zřejmě neztratil ani po zakoupení statku Cibulka, neboť jeho jméno se v roce 1819 objevuje na seznamu subskriptentů (předplatitelů) druhého dílu historicko-topografického popisu města Pasova od Josepha Lenze (LENZ 1819, XV).

Jakmile převzal vládu (1796), dal, jak jsme zmínili již úvodem, přebudovat části freudenhainského areálu na způsob anglického krajinného parku. K areálu patřila střední část zahrady, dosud dochované v původním barokním, tzv. symetrickém systému. Rybník s potokem obklopoval ostrov s bustou **arcivévodky Karla Ludvíka Rakousko-Těšínského** (* 1771–† 1847).⁵¹ Pomník byl vyjádřením hluboké úcty, kterou Thun choval k tomuto polnímu maršálovi z habsburského rodu. Karlova vítězství nad francouzskou armádou u Ambergu a Würzburgu a její zatlačení za Rýn po bitvě u Emmendingenu roku 1796 totiž pro tu chvíli zabránila obsazení Pasova Francouzi. Na další mědirytině parku z Thunovy doby jsou zobrazeny voliéra, novogotický pavilon a nepravidelně založený systém cest v symetrickém barokním komplexu (HÜBNER 2007, 177–179, zvláště 178, obr. 173, 174). Thunovy ambice v souvislosti s plánováním této zahrady v letech před rokem 1800 opravňují k závěru, že krajinný park Cibulka nebyl založen jen jako vzpomínka na Freudenhain, ale že také rozdělení zahrady Cibulky převzalo odtamtud určité prvky: byla zde například – jako ve Freudenhainu – soukromá zahrada v bezprostřední blízkosti obytného domu na severní straně komplexu usedlosti, růžová a okrasná zahrada i veřejná lidová zahrada.

Nejen některé stavební prvky obytné budovy a statku, zejména dodnes dochované okenní mříže nebo kované železné zábradlí balkonu či v inventáři popsany zahradní mobiliář, ale také architektonické prvky a stavby stafáže v parku, například poustevna a zřícenina pod umělou středověkou věží, jsou postaveny v novogotickém slohu (PETRASOVÁ 1996). A nejen Freudenhain, ale celá řada dalších známých krajinných parků mohly v tomto případě sloužit jako vzor: např. do roku 1813 rozšiřovaný, největší německý krajinný park podle anglického vzoru ve Wörlitzu u Desavy⁵² nebo horský park Wilhelmshöhe u Kasselu, od roku 1785 postupně přebudovaný na anglický park, abychom zde uvedli jen několik málo, avšak důležitých příkladů. Pro Thuna, který rád pobýval ve Vídni, byl podnětný zejména park v Laxenburgu, od roku 1799 zčásti veřejný, a snad i anglicko-čínský krajinný park v Arlesheimu ve Švýcarsku, jak ještě vysvětlíme později.

50 ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, kniha č. 253; k hudebním automatům 19. století viz WOLF 2011; WOLF 2012, 300 nn.

51 Arcivévodka Carl Ludwig Johann Joseph Laurentius, vévoda těšínský, třetí syn císaře Leopolda II., adoptovaný svou bezdětnou tetou, arcivévodkyní Marií Kristinou, a jejím mužem Albertem Sasko-Těšínským, nastoupil vojenskou dráhu a za napoleonských válek si získal vojenské a diplomatické zásluhy.

52 HECHT (2005, 233, pozn. 55, 56) spojuje Thunovo *posillipum* – Cibulku – s pahorkem Posillipo u Neapole a připomíná zároveň pavilon-vílu Hamilton na úpatí umělé sopky na ostrově Stein v krajinném parku Wörlitz v Sasku-Anhaltsku, napodobující vilu archeologa, vulkanologa a anglického vyslance u dvora neapolského krále, **sira Williama Hamiltona** (* 1730–† 1803), nedaleko Neapole blízko výšiny Posillipo.

Architektura, stavební stafáže a sochy

Zakoupením pětidílného základního díla o zahradním stavebním umění od zahradního teoretika **Christiana Caye Lorenze Hirschfelda** (*1742–†1792; HIRSCHFELD 1779–1785)⁵³ za částku 68,45 zlatých v srpnu 1821 získali Thunové příležitost se seznámit se všemi příklady zahrad, mimo jiné se známými anglickými zahradami v Stowe v Buckinghamshiru na severovýchod od Oxfordu (HIRSCHFELD 1779–1785, sv. 3, 61) nebo v Leasowes ve Shropshire mezi Birminghamem a Stourbridge (HIRSCHFELD 1779–1785, sv. 4, 247–252). Knihy o zahradní architektuře a zahradním umění tvořily těžiště Thunovy knihovny (KOMEDOVÁ 2009, 28); také z toho lze usuzovat na jeho specifické zahradnické ambice. Práce na parku mohly začít již během první stavební fáze na Cibulce, tedy od začátku do poloviny roku 1818. V listopadu 1819 obdržel Leopoldův bratr Antonín Josef hrabě z Thunu částku zhruba 78 zlatých za dodávku květinových cibulek, snad pro soukromou nebo růžovou či okrasnou zahradu.⁵⁴ V říjnu 1821 přijeli na Cibulku revírníci **Františka Josefa hraběte z Vrtby** (*1759–†1830) z panství Konopiště, „aby se postarali o zasílané lesní keře“ (křovinaté porosty). Hrabata Vrtbové ostatně na pražské Malé Straně vybudovali dodnes dochovanou slavnou barokní zahradu. Zápis z listopadu 1821 uvádí šest sedláků se šesti vozy a čtyři revírníky, kteří přivezli sazenice lesních stromů a zasadili je. V lednu následujícího roku 1822 je v účetních knihách řeč o dodávce křovinatého porostu v horní zahradě; v květnu téhož roku dal Thun zakoupit 78 keřů z polí jinonického fideikomisu (statku Jinonic říšského knížete Karla II. ze Schwarzenbergu, *1802–†1858). Konečně v listopadu se v účetních knihách píše o „fůře keřů pro novou zahradu“.⁵⁵ Záznamy o zahradnických pracích jsou bohužel stejně úsporné a zběžné jako o stavebních opatřeních. Tyto skromné poznámky, dochovaná architektura, stavební stafáž, sochy, vodní plochy a pohledové osy v parku nicméně dovolují kulturně historické zařazení a zhodnocení krajinného celku. Původní zahradní plány se nepodařilo dodnes nalézt.

Na jihovýchod od přechodu mezi okrasnou zahradou a parkem stojí dům zahradního hlídače. Novogotická budova se strmou pultovou střechou, obklopená uzávěrem s cimbuřím v bezprostřední blízkosti věže umělé zříceniny, zvaná dnes „malá myslivna“ (obr. 31), se podobá oranžerii z počátku 19. století. Pod označením myslivna ji však v systematicky uspořádaném inventáři nenajdeme. Můžeme však předpokládat, že tato v roce 2017⁵⁶ renovovaná budova v bezprostřední blízkosti věže zříceniny je totožná s popisovaným bytem hlídače parku. Toto obydlí je totiž v topografickém pořadí podrobně popsáno právě před věží zříceniny. Jako charakteristický detail budovy jsou zdůrazněna čtyři oválná dvoukřídlá zdvojená okna, zasklená, včetně příslušenství – dnes pečlivě restaurovaná. Také ve starší literatuře se používá pro stavbu pojem „dům hlídače zahrady“ (*Parkwächterhaus*; PETRASOVÁ 1996, 507). Padesát let po Thunově smrti jeho dědici pronajali statek a park na 12 let (1876–1888). Předchozí správce statku Čermák byl pověřen, aby dbal na dodržování nájemní smlouvy. Pojem „hájovna“ (*Hegerhaus*),⁵⁷ který se v souvislosti s tím ve vydaných instrukcích vyskytuje, ukazuje na mezitím proběhlou změnu funkce objektu, která asi vedla k dnešnímu označení.

Další kolorovaný akvatintový list z již dříve zmiňované řady z doby kolem roku 1820 (obr. 32) ukazuje tři z důležitých staveb stafáže a poskytuje realistický dojem z hustě zastavěného prostoru

Obr. 31. Praha 5-Košíře, čp. 118, usedlost Cibulka. Renovace domu hlídače parku, tzv. malé myslivny, byla dokončena roku 2017 (foto I. Heckmann, 2018).

53 ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, kniha č. 253.

54 ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, kniha č. 252.

55 ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, kniha č. 253.

56 V budově se nyní nachází komunitní centrum Spolek Hájovna, iniciativa místních občanů, která se od svého vzniku roku 2015 významně podílí na šíření povědomí o historických a kulturních hodnotách Cibulky.

57 ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, *Instruktion für die Aufsichtsorgane über das zum ersten gräflichen von Thun'schen Fideikomisse gehörige Gut Cibulka* Kat. Gde. Koschir Bezirk Smichow.

Obr. 32. V. Gottmann podle kresby J. Rattaye, kolem 1820: *Věž zříceniny, grotta a gotický oblouk brány v krajinném parku Cibulka*. Akvaintový list, 97 × 154 mm (Muzeum hlavního města Prahy – Historická podsbírka, inv. č. H 017.652).

Obr. 33. Praha 5-Košíře, čp. 118, usedlost Cibulka. „Středověká“ věž, grotta a novogotický oblouk brány byly renovovány již v letech 2013–2014 (foto M. Kracík, 2014).

mezi domkem hlídače parku, věží středověké hradní zříceniny a „grottou zříceniny“ s bránou s novogotickým obloukem. Také „středověká“ věž vedle hájovny byla renovována v posledních letech. Thunova záliba v mechanických aparátech se uplatnila na několika místech parku a zde také: dvoupatrová, cimbuřím korunovaná věž s hrotitými okny a dveřmi původně ukrývala v přízemí mechanickou figuru, „plechového rytíře v brnění včetně řetězů kolem krku a podzemních táhel, jimiž se pohyboval“, nesoucího „plechový štít“.⁵⁸ Inventář pak ještě popisuje horní kabinet v patře nad ním a uvádí šest zdvojených oken, dvoukřídlých, s barveným sklem.⁵⁹

Bezprostředně pod věží se dostáváme ke grottě ruiny (obr. 33), typické architektonické stafáži anglické krajinné zahrady, jež stála také ve freudenhainském parku a jejíž smutné zbytky v areálu někdejšího parku jsou zapsány v seznamu bavorských památek. Do grotty na Cibulce se očividně dalo vstoupit. Obě hrotitá gotická okna a vstup jsou zazděny. V oblouku brány před ní dnes stojí pozdně barokní Herkulova⁶⁰ postava na podestě. Vypadá to, že není identická se sochou na

58 ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, inventář 1826.

59 ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, inventář 1826.

60 Pozn. redakce: V dosavadní literatuře je socha určena nejpravděpodobněji jako Saturnus (Kronos), lidově je zvána Škrťák (např. PETROVSKÝ 1986, 224–225; VLČEK 2012, 745). Odpovídá tomu její ikonografie – božstvo drží v levé ruce pod krkem dítě (dnes chybí této části sochy podstatné kusy kamene). Stejně tak je zapsána v evidenčních listech kulturní památky a pojednána ve stavebněhistorických průzkumech. V jednom z nich je však na jediném místě označena jako

akvatintové kresbě z roku 1820. Interpretace této inscenace je stále nejednoznačná. Věže zříceniny v krajinné zahradě měly každopádně připomínat minulé časy, přenést diváka do uplynulých staletí, aby se prostřednictvím „tehdy a nyní“ obecně zamýšlel nad pomíjivostí světa. Již v horní zahradě byl myšlenec pomíjivosti věnován pomník *Mir eine Weile*. Možná je však stafáž věže zříceniny také symbolem zednářského učení a má připomenout tři zastávky na vzestupu člověka z temnoty ke světlu, jež mají stejný význam jako tři vývojové stupně v procesu jeho zrání: stupeň učně jako stupeň sebepoznání, stupeň tovaryše jako stupeň sebekázně a mistrovský stupeň jako nejvyšší stupeň dokonalosti. Tuto interpretaci podporuje pohled na Louisenlund u Kielu ve Šlesvicku-Holštýnsku (FIEDLER 1996), založený v 80. letech 18. století nejdříve jako barokní zahrada a postupně přeměněný na krajinný park, s jeho zednářskou stafáží, jež mimo jiné nepostrádala ani dnes už neexistující „středověkou“ věž (AHLERS/OSTWALD/WITT ET AL. 1996, 147–151, 153). Nebylo by na tom nic divného, Leopold z Thunu totiž musel přijít do styku se zednářskými myšlenkami prostřednictvím svého generálního vikáře **Johanna Baptisty Franze hraběte Auersperga** (* 1745–† 1816), svobodného zednáře a bratra dřívějšího pasovského knížete-biskupa, kardinála Auersperga. Franz hrabě Auersperg určitě ovlivnil výzdobu parku Freudenhainu jednoznačnými zednářskými odkazy (HÜBNER 2007, 158–167). Někteří duchovní na dvoře knížete-biskupa byli rovněž svobodní zednáři a členové pasovské lóže *U tří sjednocených vod*, založené již v roce 1771 (HÜBNER 2007, 33, 34, 158).

Herkules, pokořitel Kerbera, vícehlavého podsvětlního psa z řecké mytologie, dnes umístěn před grottou v gotické hrotité bráně, symbolizuje podsvětí. Zda je toto místo původní stanoviště a zda byl tento Herkules vůbec vytvořen pro park, to inventář neprozrazuje. Jmenovitě v něm není uveden ani Herkules, ani Dianin chrám či Jupiterova socha v pohledové ose k čínskému větrnému mlýnu, ani jejich sochaři. Vladimír PETROVSKÝ (1986, 224) v této souvislosti dokonce uvádí možnost autorství několika sochařů. V účetních knihách a v inventáři je naproti tomu uveden kamenný Kerberos zhotovený v červnu 1819 Václavem Nedomou a „plechové řetězy pro Kerbera v parku“. „Dvouhlavý pes zvaný Kerberos na plechovém řetězu“ je lokalizován v jeskyni pod poustevnou,⁶¹ nikoli v grottě pod věží zříceniny. Obě místa jsou někdy střídavě nazývána Dantovým peklem (VLČEK 2012, 745; PETROVSKÝ 1986, 228). K mytologickým sochám v parku se zdánlivě nehodí zmíněný středověký rytíř v brnění. Možná byl reminiscencí na „rytířskou župu“ v parku Laxenburg u Vídně. Vůdčí myšlenkou tu byla apoteóza habsburské dynastie a jejích slavných předků. Velký, rytířství věnovaný areál se všemi stavbami v gotizujícím slohu zahrnoval rytířský zámek, turnajové prostranství, rytířský sloup a kryptu i dvorec sestávající z několika samostatných budov. Areál se opíral o koncepci vypracovanou společně umělci a řemeslníky (HAJÓS 2006, 189–200). Zřejmě za tím stála snaha budovat park tak, aby byl zábavný a plný překvapení, a obohatit ho různými tématy, která doporučoval tehdy významný zahradní teoretik Christian Cay Lorenz Hirschfeld pro výběr stanovišť stavební stafáže v rámci parku (HIRSCHFELD 1779–1785, sv. 2, 186–230; sv. 3, 58–118).

Cesta dále vede k soše bohyně lovu Diany se dvěma loveckými psy, původně stojící v kruhovém chrámu (obr. 34). Bohyně shlíží ze svého návrší na rybníček s dřevěným mostkem, obnovený v průběhu částečné renovace parku v roce 2007. Také jméno jejího tvůrce není známo. Takový Dianin chrám podle antického vzoru a zcela v Hirschfeldově duchu známe rovněž z krajinného parku Freudenhain (HÜBNER 2007, 239, 240, 245 s obr.). Avšak podobný typ se nalézal i v místě dětství Leopolda z Thunu, v zámeckém parku v Děčíně. Dnes ho však najdeme v zámeckém parku v Jílovém v okrese Děčín (CHMELÍK 2002, 67). Důvod translokace není autorce znám. Opravený, v inventáři zaznamenaný novogotický „vodní domeček“ (obnoven 2014; obr. 35) se studánkou zásobil olověnými trubkami vodou celý park. Připomíná litografii domečku s kašnou a pramenem v časopise inspirací pro milovníky zahrad z roku 1806 (HAJÓS 2006, 196, pozn. 659, obr. 158). Z doby vzniku domečku kolem roku 1820 zůstala zachována v původním umístění výpust' z rybníka pod mostem s rekonstruovaným zábradlím. Dianin kruhový chrám vykazoval stopy chátrání už v roce 1928. Po škodách, které utrpěl za bouře roku 1959, ho očividně už nebylo možné zachránit (PETROVSKÝ 1986, 224). Jeho rekonstrukce se dosud patrně neplánuje.

socha „Herkula od V. Prachnera“ (KRUŠINOVÁ 2012, 41), buď omylem, nebo podle chybné popisky na uvedené historické fotografii. Ikonografické určení může být zkomplikováno ještě další úvahou: podle řeckého mýtu totiž Herkules (Hérakles) v šílenství, které na něj poslala bohyně Héra, zabil své děti. Zdeněk WIRTH (1957, 28) se v souvislosti se sochou zase zmiňuje o Laokoónovi, jenž podle PETROVSKÉHO (1986, 224) na Cibulce zřejmě nikdy nebyl.

61 ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, kniha č. 252; inventář 1826.

Obr. 34. Praha 5-Košíře, čp. 118, usedlost Cibulka. Bohyně lovu Diana, byť ochuzena o svůj pavilon, uchvacovala návštěvníky parku v každé době (foto M. Kracík, 2014).

Obr. 35. Praha 5-Košíře, čp. 118, usedlost Cibulka. Restaurovaný novogotický domeček se studánkou zásobuje park vodou systémem olověných trubek (M. Kracík, 2014).

Okolo Dianiny sochy a rybníka stoupáme opět k novogotické poustevně (obnovena 2014; obr. 36). Že po roce 1800 přicházela novogotika i do pražských zahrad, dokládá zahradnický domek vybudovaný zhruba v téže době, kolem roku 1820, v krajinném parku Klamovka v dnešní pražské čtvrti Smíchov (WIRTH 1943, obr. 49). Už vnější vzhled, neomítnutá bouda z lomového kamene, nám připomene Hirschfeldova doporučení: „Budova může být z kamene nebo ze dřeva, její složení však musí být maximálně prosté a nedbalé. [...] dokonce i zanedbávání proporcí stavebního umění je zde spíše zásluhou než chybou. Celý zjev musí hlásat prostotu, chudobu, odříkání. Střecha ze slámy nebo z břidlice [...], zeď nebo stěna zhotovená z jílovité zeminy, na níž jsou patrné stopy času a počasí a poškozená místa [...], okna s kalnými nebo malovanými okenními tabulkami, to vše charakterizuje vnější vzhled poustevny.“ (HIRSCHFELD 1779–1785, sv. 3, 103) Dvě malá okénka se čtyř- nebo osmihrannými barevnými skly se postarala o atmosféru příšeří v interiéru, jak si to Hirschfeld přál:⁶² vnitřní zařízení mělo odrážet nuzný zevnějšek a vyzařovat maximální skromnost. V poustevně na Cibulce byl stůl a židle. Na stole stál dřevěný kříž a lebka se dvěma zkříženými hnáty z plechu. U stolu seděla mechanická figura poustevníka. Další, rovněž mechanický poustevník, ležel umíraje v posteli. Nad vchodovými dveřmi visel zvon, jeho úkolem bylo ohlašovat hodinu modlitby (HIRSCHFELD 1779–1785, sv. 3, 104). Oba dřevěné poustevníky (asi části těl viditelné mimo kutnu, tedy hlavu, ruce a nohy) vytvořil v roce 1819 sochař Václav Nedoma.⁶³ Hirschfeldova poustevna nebyla výhradně věnována jednomu konkrétnímu poustevníkovi katolické církve (HIRSCHFELD 1779–1785, sv. 3, 106), ale symbolizovala – zcela v Rousseauově duchu – jednoduchý, nenáročný život v osamělosti přírody a byla výrazem religiózního sepětí s přírodou. Uspořádání typu *vanitas* s křížem a lebkou je typickou inscenací v romantických krajinných zahradách kolem roku 1800 po Hirschfeldově vzoru a mělo v parku Cibulka již potřeby připomenout pomíjivost života. Také ve Freudenhainu u Pasova byla poustevna, stavba založená na kontrastech: na severní straně prostá dřevěná chatrč s křížem a lebkou na předzahrádce, na jihu omítnutý zahradní pavilon. Interiér severní části sice prý byl zařízen prostěji, nicméně i tak byl orientován na standard bydlení horní vrstvy. Poustevník tam nebyl. Výmalba jižní části s iluzivní scenerií exotické krajiny a celé vybavení mobiliářem byly pro návštěvníka překvapením a připomínaly spíše místo blahobytného života (HÜBNER 2007, 246–249). Takovou inscenaci závažné myšlenky sepětí s přírodou a pomíjivosti života Hirschfeld odmítal.

Se stavební stafáží podobnou poustevně, Chrámem smrti (*Temple of Death*), jsme se mohli ve známých anglických krajinných zahradách jako Richmond, Kensington nebo Stowe setkat již počátkem 18. století. Vyjadřovala obraz osamělé meditace a filozofického ústraní. Průpovědky na stěnách vyzývaly k přemítání o pomíjivosti, krátkosti a nedokonalosti lidského potěšení (ALLAN 1981, 220). Hirschfeld se při popisu a vyobrazení charakteristických rysů poustevny a jejích příkladů

⁶² ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, inventář 1826.

⁶³ ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, kniha č. 252.

opíral zejména o Stowe, krajinný park vybudovaný roku 1713 s využitím ideální krajiny podle **Richarda Boyle** (*1694–†1753), britského šlechtice, architekta a autora krajinářských plánů. Stowe je dnes památkově chráněný jako ostatně všechny tyto dochované parky.

Mechanického poustevníka někdy vystřídali živí. Ti prý byli k vidění v poustevnách zasvěcených různým světům v areálu Betlému vybudovaném mezi roky 1726 a 1732 u Kuksu ve východních Čechách (HAJOS 2006, 174, pozn. 573). Mechanický poustevník i s typickou poustevnou, chatrčí se slaměnou střechou, v parku v Louisenlundu (obr. 37) byl v 60. letech 20. století definitivně zničen požárem.

Účinek mechanických poustevníků v laxenburském parku u Vídně je zachycen obrazem (HERMANN 2010, 57) i slovem. Průvodce z roku 1801 popisuje situaci takto: „Po večeři jsme se šli, vedeni naším průvodcem, podívat ještě do další části parku. U Uhlenfeldského domu

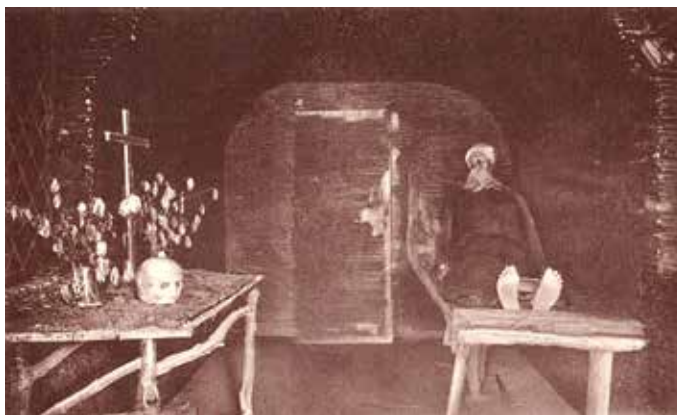
j jsme se vydali doleva. První, k čemu jsme došli, byla poustevna. [...] Vlevo jsme vyšli do poustevníkovy cely. Když si stoupnete na práh dveří, díky umnému mechanismu vyjede sedící poustevník náhle nahoru. Na návštěvníky, kteří o tom dopředu nevědí, to udělá mocný dojem. Jeho tvář, odlitá z vosku, vykazuje charakteristické rysy [...]. Někteří ze společnosti se chtěli posadit; jenže židle začaly pískat a sofa zajelo dolů, jako by se zborilo. Někdo vykřikl, jiný se vyděsil, většina se smála. Nástěnné hodiny najednou hrají velice pěkné kousky. Naproti cele je poustevníkův kostel, vybavený vším potřebným. V prostřední místnosti je před obrazem svatého Františka klekátko na modlení. Ale sotva si na ně kleknete, obraz v podobě dvou okenních křídel se hned rozskočí a před užaslýma očima se objeví obraz velice krásného ženského božstva: Stálosti, ozdobené květy. Na váze si lze přečíst jméno Constantia [...].“ (GAHEIS 1801, 166–168)

Vzor Cibulce snad poskytla již v roce 1809 zničená poustevna v Laxenburgu, rovněž s jedním sedícím a jedním ležícím poustevníkem. Jediný autorce dosud známý příklad ještě existující poustevny s mechanickou figurou je v anglicko-čínské krajině zahradě ve švýcarském Arlesheimu, otevřená roku 1785. Tato poustevna je ústředním prvkem parku. Dojem osamělosti zvyšují přírodní skály v okolí. Poustevna byla vybavena různým skromným nábytkem. Ležícího poustevníka však nebylo možno vidět v poustevně, ale v tzv. poustevníkově jeskyni. V roce 1788 bylo rozhodnuto vybavit poustevníkem i poustevnou. Proto bylo v zimě 1788/1789 zadáno dodatečně vyrobit sedícího poustevníka se složitou vnitřní mechanikou; toho je možno vidět ještě dnes a je stále funkční (HUG 2008, sv. 1, 227–248).

Cesta na Cibulce vede od poustevny znovu dolů do údolí, kolem dosud zčásti zachovaných starých stromů (obr. 38), které snad ještě pocházejí z Thunových časů; narazíme tam na pozdně barokní sochu Jupitera (Dia; obr. 39), jenž stojí na vyvýšené podestě z mraků a blesků nad

Obr. 36. Praha 5-Košíře, čp. 118, usedlost Cibulka. Obnovená novogotická poustevna stojí na vyvýšenině nad bohyní lovu Dianou se psy (foto F. Chvátal, 2019).

Obr. 37. Příklad mechanického poustevníka i s typickým interiérem poustevny v parku Louisenlund ve Šlesvicku-Holštýnsku. V 60. letech minulého století shořela (nedatovaná pohlednice, soukromý archiv).

Obr. 38. Praha 5-Košíře, čp. 118, usedlost Cibulka. Při putování parkem potkáváme na každém kroku staré stromy, které pamatují dobu založení parku a jeho zakladatele Leopolda z Thunu (foto I. Heckmann, 2016).

Obr. 39. Praha 5-Košíře, čp. 118, usedlost Cibulka. Socha boha Jupitera (Dia) nad zděnou vodní výpustí (foto M. Kracík, 2014)

Obr. 40. Praha 5-Košíře, čp. 118, usedlost Cibulka. Poslední stavební stafáž, čínský větrný mlýn nad nově založeným ovocným sadem, byla v roce 2021 renovována (foto L. Bartoš, 2022).

Obr. 41. V. Gottmann podle kresby J. Rattaye, kolem 1820: *Čínský pavilon*. Další list ze série působivě ukazuje původní podobu čínského větrného mlýna na výšině naproti dvorci. Akvatintový list, 97 x 154 mm (Muzeum hlavního města Prahy – Historická podsbírka, inv. č. H 017.651).

zděnou vodní výpustí. Také tento hromovládny bůh od neznámého umělce není uveden v účetních knihách ani inventářích, takže nemusel být součástí původní koncepce zahrady.

K instalování postav z antické mytologie v krajinných zahradách se Hirschfeld ostatně stavěl spíše skepticky. Místo toho doporučoval zřizovat pomníky připomínající současné události: „Abychom se vyhnuli potížím s představováním postav z mytologie a bajek starověkých básníků, může se zahradní umělec obracet k výjevům ze své doby, jež jsou nejen všeobecně srozumitelné, ale jsou také důležitější.“ (HIRSCHFELD 1779–1785, sv. 3, 138) Této myšlenky stavění aktuálních památníků se Leopold z Thunu chopil ve Freudenhainu a stejně tak i na Cibulce: tam instaloval bustu arcivévodě Karla, vítězného habsburského polního maršála v bojích proti Francouzům roku 1796, a zde sloup s císařským orlem na památku návštěvy císaře Františka I. a jeho rodiny na Cibulce roku 1824.

Náš zrak putuje od Jupitera téměř automaticky přes ovocný sad k sousednímu pahorku, k čínskému větrnému mlýnu (obr. 40).⁶⁴ Budovu se statkem spojovala alej, možná kaštanová, o níž se píše v inventáři. Stavební stafáž však byla v každém případě spojena s usedlostí přímou osou mezi tímto větrným mlýnem a čtyřmi Číňany na balustrádě Thunovy soukromé zahrady. Akvatinová grafika (obr. 41) nám poskytuje působivý obraz netknutého stavu krajiny a budovy mlýna, který dalo město Praha opravit v roce 2021. Ovocný sad zde v roce 1820 ještě nebyl, místo něho stála topolová alej, která ohraničovala park směrem k západu. Stejně jako jsou zahradník Jung a jeho předchůdce Walter zvěčněni jako „muži dívající se z okna“, je na této grafice připomenut také hlídač parku ve funkci místního průvodce.

S cílem zvýšit exotický akustický zážitek návštěvníků dal koncem roku 1821 Thun zakoupit 48 „malovaných skleněných zvonů a větrnou harfu“. Část zvonů je na grafice zřetelně vidět na dolním věnci střechy. Zda budou takové filigránské zvony opět instalovány, není jisté. Do roku 1986 byla na špičce hřebenu střechy připevněna polopostava Číňana z mosazného plechu. Její návrat z Muzea hlavního města Prahy na toto výrazné místo by byl žádoucí. Také u ní nevíme, který umělec ji zhotovil (PETROVSKÝ 1986, 218).⁶⁵ Inventář podrobně popisuje vybavení tří kabinů, z toho jednoho zrcadlového a jednoho s krajinami, a s tím související mobiliář v osmiboké dvoupodlažní budově s balkonem po obvodu horního podlaží. U spodního vchodu je řeč o „lavičce na sezení v zaohlení s pásy na přitažení“, u balkonu o „sklápěcích lavičkách po obvodu“. Ty byly natřeny perlovou barvou, aby kontrastovaly se zelenými vstupními dveřmi a žaluziemi. Tuto kombinaci barev známe již z popisu mobiliáře v soukromé zahradě.

Samotná budova postavená před rokem 1820 ovšem připomíná spíše čínskou pagodu než čínský větrný mlýn. Označení možná souvisí s postavou Číňana na hřebeni střechy; figura se kdysi

Obr. 42. František Chalupa, 1882: Čtyři pohledy na Cibulku v Košířích. Lavírovaná kresba tuší, 25 × 19,2 cm (Muzeum hlavního města Prahy – Historická podsíbrka, inv. č. H 016 538).

⁶⁴ Jako čínský větrný mlýn se označují v podstatě kruhové nebo víceboké stavby, jejichž velkými otvory vane vítr, který v interiéru horního podlaží roztáčí vislou vrtuli opatřenou textilními plachtami; ta pak pohání mlecí mechaniku nacházející se ve spodním podlaží.

⁶⁵ ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, inventář 1826; kniha č. 253.

Obr. 43. Praha 5-Košíře, čp. 118, usedlost Cibulka. Postava svatého Jana Nepomuckého byla první sochařské dílo objednané pro park, konkrétně již roku 1818; zároveň se jedná o jedinou skulpturu s křesťanským motivem v parku na Cibulce (foto J. Baláček, 2017).

ve větru otáčela. Hirschfeld již v roce 1780 kritizoval z Anglie se šířící módu instalovat v parcích idealizovanou, tedy žádný konkrétní vzor nerespektující čínskou či jinou mimoevropskou stafáž. Spatřoval v ní krok zpátky k barokním zahradám (HIRSCHFELD 1779–1785, sv. 3, 82, 83).

V krajinném parku Kassel-Wilhelmshöhe byla postavena čínská vesnice *Mou-lang*, z níž se dnes dochovaly pouhé zbytky. Pod tímto označením se ovšem nechápala skutečná čínská vesnice, ale celý soubor stafáží, např. větrných mlýnů, čínských pagod, tureckých mešit, gotických věží, ale také chatrčí z mechu a poustev.

V přímé souvislosti s čínským větrným mlýnem na Cibulce inventář popisuje „rysa sedícího nahore u stromové konstrukce“ (mřížky na uchycení rostlin).⁶⁶ V červenci 1819 dostal sochař Václav Nedoma za jeho zhotovení 30 zlatek. Sochař s monogramem S. pak k tomu v srpnu dodal „ryší kůži“.⁶⁷ Význam a umístění tohoto rysa jsou i nadále nejasné.

Na západním okraji parku, na úpatí pahorku s větrným mlýnem, stojí socha sv. Jana Nepomuckého v životní velikosti (obr. 43). Vytvořením této figury i s podstavcem se symboly a erbem pověřil Thun roku 1818 sochaře Václava Nedoma. Zdá se, že český národní světec byl vůbec první objednanou zahradní skulpturou. Spolu s kameníkem, který zhotovil malé dvouramenné schodiště klesající podél opěrné zdi k soše, instaloval Nedoma sv. Jana ještě v říjnu 1818 tam, kde stojí dodnes.⁶⁸ Světec z mostu – zřejmý místní mostek už dnes neexistuje (cf. VLČEK 2022, 3) a vandaly zničená hlava byla obnovena roku 1970 (PETROVSKÝ 1986, 218) – je jediné křesťanské sochařské dílo v celém areálu parku. S jinak osvícenskou koncepcí parku nemá tento prvek nic společného.

Areál parku, brány, lavičky, mosty

Thun zvolil pro svůj park pozemek této topografické formace po dobrém uvážení. Zcela v duchu Hirschfeldových teorií se zde střídají vyvýšeniny s doširoka se rozprostírajícím údolím (obr. 42). Krajinu vyznačují různé vzájemně si odpovídající výhledy, z nichž se otevírá volný pohled do lidskou rukou ztvárněné přírody. Pomineme-li Jana Nepomuka na samém okraji parku, od něhož se rozbíhá hned několik cest, není žádné místo privilegovaným vchodem. Už v roce 1820 byl park přístupný ze všech stran: přechody byly plynulé, což je charakteristický rys krajinného parku. Na

⁶⁶ ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, inventář 1826.

⁶⁷ ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, kniha č. 252; v inventáři z roku 1826 je na okraji poznámka „abgebrannt“, tzn. shořelo.

⁶⁸ ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, kniha č. 252.

okraji parku stojí klasicistní brána a v parku novogotický oblouk. V obou případech stavebník respektoval Hirschfeldova doporučení zachovat maximální prostotu, dávat přednost nejjednoduššímu, tj. toskánskému sloupovému řádu, a brány v parku umísťovat jen tam, kde chceme dané místo obzvlášť vyznačit (HIRSCHFELD 1779–1785, sv. 3, 124, 125). Obojí bylo splněno: sloup toskánského řádu jako památník připomínající návštěvu císaře, polosloupky téhož řádu po stranách vchodových vrat do statku a prostá novogotická věž u grotty zřízení.

Lavice ke spočinutí, pro krajinnou zahradu nezbytné, určené k odpočinku ve stínu stromů a především pro kontemplativní sledování různých výhledů, se na Cibulce vyskytovaly především v přímém okolí statku. Zda byly dvě pozdně barokní lavice z červeného mramoru opravdu pořízeny pro park a stály tam vždy nebo byly přidány teprve později, není jasné. Hirschfeld ovšem dával přednost prostému, snadno přemístitelnému, sedě nebo bíle natřenému sedacímu nábytku ze dřeva. Rozhodně odmítal často používaný zelený nátěr, protože nijak nekонтastuje s listy stromů (HIRSCHFELD 1779–1785, sv. 3, 120). Bez kamenných mostků přes rybník a přes vodní díla – jako na Cibulce u sochy svatého Jana Nepomuckého – a bez vodních hrátek nebyl krajinný park podle Hirschfelda vůbec myslitelný. Thun tento podnět zcela plně využil, především v roce 1819, kdy byla postavena většina skulptur uvedených v účetních knihách a instalován systém rozvodu vody ve vznikajícím parku. V červenci 1819 vydal poměrně velkou částku za výzdobu všeho druhu, mimo jiné „za mušli do fontány [...] a 6 různých nástavců na díla vodního umění“.⁶⁹

S ohledem na významné zahrady té doby se Thun snažil v PAVSILIPO SVO CYBULKA v malém realizovat mnoho dobových idejí a myšlenek. A neměli bychom zapomínat ani na sociální motiv související se založením parku, tedy dát potřebným lidem práci.

Cibulka jako osobní pomník

Leopolda z Thunu portrétovalo několik umělců. Kolik jeho portrétů bylo zhotoveno, není známo. Obrazy byly tehdy také často vzorem pro mědirytinové podobizny. Zabavené umělecké předměty po sekularizaci biskupství v době, kdy Pasov přešel pod bavorskou vládu, jsou zdokumentovány jen nedostatečně. Autorce tohoto článku se dosud podařilo nalézt tři mědiryty a tři obrazy. Doba vzniku oficiálního, nesignovaného a nedatovaného obrazu v galerii knížat-biskupů na schodišti Nové rezidence v Pasově (Diecézní muzeum) se odhaduje na dobu kolem roku 1796/1797. Tento portrét vykazuje značnou podobnost s fyziognomií tváře mědirytu patrně z téže doby (obr. 44). Ten zhotovil umělec jménem Weber (snad **Friedrich Weber**, *1792–†1847) podle obrazu Josepha Berglera ml. Jako předloha mědirytiny tak možná posloužil oficiální portrét, ale daleko pravděpodobněji portrét prokazatelně malovaný Josefem Berglerem ml. a odpovídající Weberově mědirytině, v roce 2021 nabízený v aukci (*sine* 2021a online; obr. 45) spolu s dalším předpokládaným, avšak mylně určeným Thunovým portrétem-bustou, podobou zcela odlišným (*sine* 2021b online; jejich popisky aukční dům nepochybně zaměnil). Typ mědirytu od **Johanna Friedricha Karla** (*1751–†1818; k němu MADER 1995, 117, 118), idealizovaná podobizna z profilu v medailonu, ozdobeném vavřínovým věncem, ve srovnání s ostatními portréty zcela vybočuje z rámce realistického zpodobnění (RINGELMANN 1939, ilustrace mezi s. 34 a 35, bez odkazu na zdroj), stejně jako i zmíněná nedatovaná (a nesprávně připsaná) malba busty jiného církevního hodnostáře (*sine* 2021b online). Další typ zobrazení posledního knížete-biskupa představuje nedatovaný obraz na zámku Děčín (obr. 46), který vykazuje ve ztvárnění rysů tváře, držení těla a postoje portrétovaného jistou podobnost s opět nedatovanou mědirytinou v Rakouské národní knihovně ve Vídni, která byla dosud nejčastěji publikována.⁷⁰ Předlohou by měl být podle signatury mědirytiny neznámý obraz **Josefa Antona Kapellera** (*1761–†1806; AMMANN 1977; THIEME-BECKER 1926; WURZBACH 1863, 448),⁷¹ který vyryl **Franz Wrenk** (*1766–†1830)⁷² ve Vídni. Že by byl jeho prvotní předlohou obraz v Děčíně, není navzdory shodným rysům ve výsledku pravděpodobné, neboť na vídeňském mědirytu je portrétovaný zachycen s mnohem propracovanější psychologií a proveden pečlivěji než na obraze z děčínského zámku.

69 ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec, kniha č. 252.

70 Další list s touto mědirytinou visí v jedné z veřejně přístupných místností zámecké expozice v Děčíně.

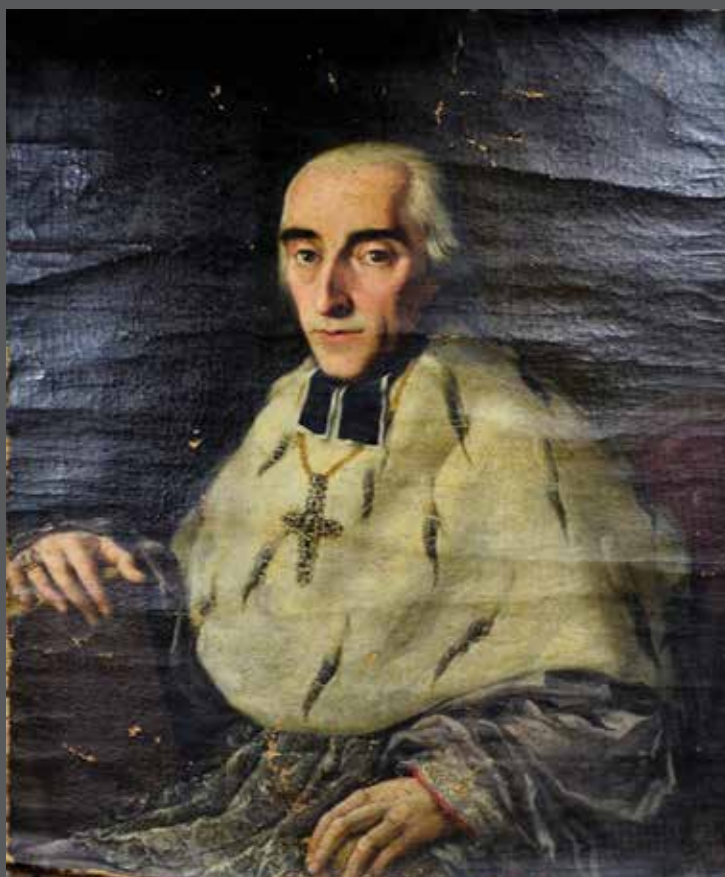
71 Po své sebevraždě roku 1806 zanechal malíř a mědirytec Josef Anton Kapeller ml. řadu nedokončených portrétů, mezi nimiž možná i podobiznu Leopolda z Thunu. S mědirytcem Franzem Wrenkem úzce spolupracoval v uměleckém ateliéru Kunstkontor, založeném ve Vídni roku 1799. Wrenk mohl portrét dokončit mnohem později, tedy po Thunově zakoupení Cibulky roku 1817; pak tam také doplnil usedlost Cibulku.

72 Franz Wrenk pocházel z Moravy. Umělecké vzdělání nabyl na c. k. Akademii výtvarných umění ve Vídni. Od té doby žil a pracoval jako mistr kreslíř na tamní c. k. Inženýrské akademii. Ve Vídni také roku 1830 zemřel (LIER 1898; THIEME-BECKER 1947).

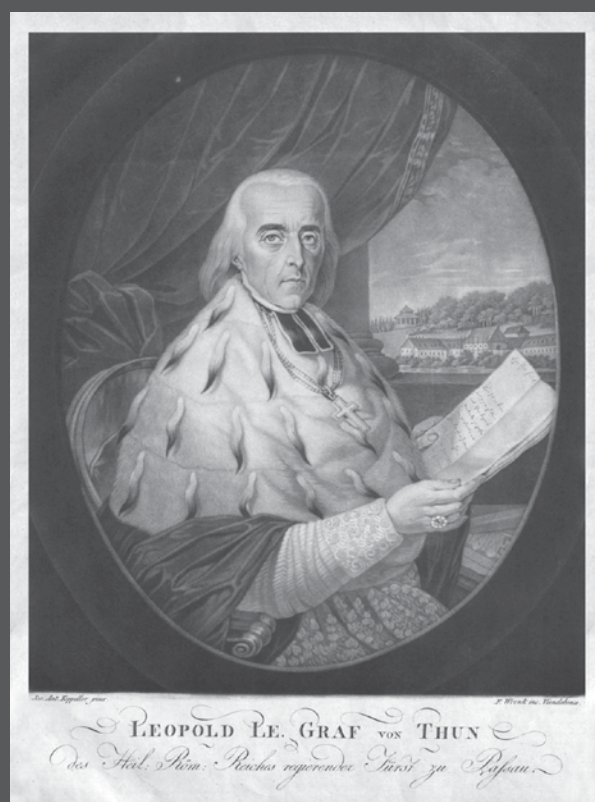
Obr. 44. Friedrich (?) Weber podle obrazu Josepha Berglera ml.: Leopold Leonhard z Thun-Hohensteinu s knihou v pravé ruce. Nedatovaný mědiryt, místo uložení neznámé (v literatuře BAUMGARTNER 1975 a S. F. 1912, bez odkazu na zdroj).

Obr. 45. Joseph Bergler ml., 1797: Leopold Leonhard říšský hrabě z Thun-Hohensteinu. Olej na plátně, cca 83 × 64 cm (převzato ze *sine* 2021a online).

Obr. 46. Anonym: Leopold Leonhard z Thun-Hohensteinu, kníže-biskup pasovský. Nesignováno, nedatováno. Olejomalba visí v obnovené galerii předků na schodišti děčinského zámku (Oblastní muzeum v Děčíně; foto V. Širlo, 2017).

Obr. 47. Franz Wrenk podle Josefa Antona Kappellera, mezi 1817–1823: Poslední pasovský kníže-biskup Leopold Leonhard von Thun s usedlostí a parkem Cibulka. Mědiryt, nedatováno (Österreichische Nationalbibliothek Wien, Bildarchiv und Graphiksammlung, sign. Port_00058985_01, dostupné na <http://data.onb.ac.at/rec/baa5169328>).

Vídeňským mědirytem postavil Leopold z Thunu ještě jednou pomník usedlosti Cibulka i sobě jako poslednímu pasovskému knížeti-biskupovi: Thun je zobrazen jako sedící polopostava hledící bystrými očima na diváka. Těžký sametový závěs stažený ke straně otvírá přes parapet okna volný pohled na krajinu a usedlost, jednoznačně identifikovatelnou jako Cibulka (obr. 47). Východní křídlo ještě nezdobí střešní věžička. Podle plánu historických fází stavby z roku 1976 a účetních knih z let 1816–1820 dal Thun východní křídlo prorazit horním průjezdem a nad ním zřídit novou věžičku s cibulovitou bání až v červnu 1817 a v prosinci 1818. Tento mědiryt by mohl snad vzniknout mezi roky 1817 a 1823. Pod portrétem je nápis: „Leopold Le. Graf von Thun / des Heil. Röm. Reiches regierender Fürst zu Passau“ (Leopold Leonhard hrabě Thun, Svaté říše římské vládnoucí kníže v Pasově). Thun se tak prezentoval v tradici svých předchůdců a obecně v tradici církevního knížete 18. století. Zobrazení je srovnatelné třeba s portrétem kardinála Josefa Františka Auersperga, pasovského knížete-biskupa, s holandskou vesnicí a parkem Freudenhain v pozadí. Portrét vznikl až po roce 1795, tedy teprve po Auerspergově smrti. Ke stejnému typu patří také podobizny jeho předchůdce, pasovského knížete-biskupa Josepha Marii říšského hraběte z Thun-Hohensteinu, s pasovským tunelem na řece Ilz, který dal prorazit po roce 1761, nebo portrét **Clemense Augusta Bavorského**, kolínského kurfiřta a arcibiskupa (* 1700–† 1761), s loveckým zámkem Clemenswerth. Rozhodující rozdíl spočívá v tom, že Leopold z Thunu měl sice ještě titul pasovského knížete-biskupa, ale neztotožňoval se s žádným stavebním dílem na území, kterému dříve vládl, ale se svým obydlím v exilu!

Epilog

Na závěr se vraťme na Malostranský hřbitov v Praze: posledního pasovského knížete-biskupa Leopolda Leonharda z Thun-Hohensteinu se v Pasově ještě dotkly poslední paprsky zapadajícího slunce baroka a říšské církve. Na pražském Malostranském hřbitově tohoto knížete bez trůnu v exilu připomíná náhrobek výškou přesahující pět metrů, největší, jaký kdy byl některému biskupovi ve střední Evropě postaven. Není vytesán z ušlechtilého bílého mramoru ani ulit z drahého zlatého bronzu, ale z černého železa. Postaven byl v roce 1835. Ve stejném roce táhla lokomotiva vlakovou soupravu z Norimberku do Fürthu po vůbec první železniční trati na kontinentu. Začala nová doba, věk železa a průmyslu. To už nebyl čas Leopolda z Thunu.

A přece: zůstala Thunova anglická krajinná zahrada – bezplatně veřejně přístupná (obr. 48) – a k tomu jeho zámek Cibulka (*Schlößl Zibulka*), nepostradatelná součást krajinné zahrady. Cibulka v Košířích patřila k prvním veřejným parkům v Praze (PETROVSKÝ 1986, 217). Park a statek dodnes dokládají sympatie posledního pasovského knížete-biskupa k obyvatelům Prahy. Už proto nesmí dvůr Cibulka zaniknout – a snad se po dlouhých letech úpadku díky novým majitelům opět pozvedne. Zaniknout nesmí nejen kvůli Thunově památce, ale ani proto, že tento jednotný celek člověkem upravené přírody a architektury podává bez ohledu na individuální osud svého stavebníka výmluvné svědectví o kulturní historii ve středu Evropy. Střední Evropa se vyznačovala homogenním a mezinárodním kulturním prostorem mezi Vídní, Prahou, Budapeští, Krakovem, Drážďany, Mnichovem, Salcburkem a Tridemtem. Tento starý kulturní prostor, ohrožený a ničený dvěma staletími nacionalismu, nacismu a komunismu, přišel po roce 1945 definitivně o svůj střed, oddělený železnou oponou. V 21. století přichází jedinečná šance rozpomenout se na společné kulturně historické kořeny, navázat na ně a získat zpět společnou identitu (SCHLÖGEL 2002). I k tomu by mohl přispět výstavní sál plánovaný Nadačí rodiny Vlčkových!

Překlad PhDr. Vladimír Čadský

PRAMENY

PLÁN 1811 GSK online — Grundsteuer Kataster (Bayerische Uraufnahme, 1808–1864), Uraufnahme von Benediktbeuern in Oberbayern, 1811. In: Geoportal Bayern (Landesamt für Digitalisierung, Breitband und Vermessung, digitalizace Bayerische Vermessungsverwaltung 2013). Dostupné na <https://geoportal.bayern.de/bayernatlas/?zoom=12&lang=de&topic=ba&bgLayer=historisch&E=680070.96&N=5286566.90&layers=6f5a389c-4ef3-4b5a-9916-475fd5c5962b,044eccef-ab23-478c-8f17-e2182559d036,d0e-7d4ea-62d8-46a0-a54a-09654530beed,9d0e3859-be17-4a40-b439-1ba19b45fbb8&layers_opacity=0.55,0.85,0.8,0.45&catalogNodes=11> [vid. 2022-08-30].

RA Thun-Hohenstein, Děčín — Státní oblastní archiv v Litoměřicích, pobočka Děčín – Podmokly, fond Rodinný archiv Thun-Hohensteinů, Děčín, písemná pozůstalost (torzo) pasovského biskupa Leopolda Leonharda Thun-Hohensteina (1748–1826), 1797–1824, sign. A 3 Xlb.

- RA Thun-Hohenstein, Klášterec — Státní oblastní archiv v Litoměřicích, pobočka Děčín – Podmokly, fond Rodinný archiv Thun-Hohensteinů, Klášterec nad Ohří, pozůstalost pasovského biskupa Leopolda Leonharda Thun-Hohensteina, nesignováno.
- ÚS Thun-Hohenstein, Klášterec — Státní oblastní archiv v Litoměřicích, pobočka Děčín – Podmokly, fond Ústřední správa thun-hohensteinských statků Klášterec nad Ohří, knihy ev. č. 243–251 (Haupt- und Consumo-Bücher bei Sr. Hochfürstlichen Gnaden dem Herrn Herrn Fürstbischof von Passau, 1815–1823, svazek vždy k příslušnému roku), ev. č. 252 (Haupt-Cassa-Buch des Herrn Herrn Fürstbischofs von Passau, Grafen von Thunn, 1816–1820 Dezember), ev. č. 253 (Haupt-Cassa-Buch des Herrn Herrn Fürstbischofs v. Passau aus dem Hochgräfl. Hause Thun angefangend Anno 1821, Januar 1821 – Dezember 1825), knihy nejsou paginovány; Instruktion für die Aufsichtsorgane über das zum ersten gräflichen von Thun'schen Fideikommisse gehörige Gut Cibulka Kat. Gde. Koschir Bezirk Smichow, kart. 129, inv. č. 593; prodej statku Cibulka (kupní smlouva z 22./29. července 1884), kart. 131, inv. č. 03; Hof Zibulka : Verzeichniss der nach Ableben des Hochwürdigsten Herrn Herrn Leopold des heilig(en) Römischen Reichsgrafen und exemten Bischof von Passau Grafen von Thun und Hohenstein vorgefundenen Inventar-Gegenstände, Vieh, Vor(r)äthe und Anbau mit Ausschluß jener Einrichtung in fürst-bischöflichen Wohnzimmern, inventář z 3. listopadu 1826, kart. 123, inv. č. 568.
- ÚSKP EL Cibulka — Ústřední seznam kulturních památek ČR / Památkový katalog, Praha, venkovská usedlost – předměstská, Cibulka, evidenční list kulturní památky – původní, Pomník s figurálním reliéfem, 12–13, Votivní sloup, 14–15, zapsala Milada Lejsková-Matyášová. Dostupné na <https://ispp.npu.cz/mis_public/documentDetail.htm?id=1071103> [vid. 2022-08-30].

LITERATURA

- sine* 2005 online — *sine*: Vogelschießen [Střelba ku ptáku]. In: Wikipedia DE, založení hesla 6. 3. 2005. Dostupné na <<https://de.wikipedia.org/wiki/Vogelschie%C3%9Fen>> [aktualizováno 18. 3. 2022; vid. 2022-05-12].
- sine* 2016 online — *sine*: „Letzte Chance“ für Schloss Ronsperg. In: Mittelbayerische Zeitung (Cham), publikováno 6. 8. 2016. Dostupné na <<https://www.mittelbayerische.de/region/cham/gemeinden/cham/letzte-chance-fuer-schloss-ronsperg-22798-art1411791.html>> [vid. 2022-08-30].
- sine* 2021a online — *sine*: Los Nr. 535 | A4 : 0535-Gemälde Leopold Ernst Graf von Firmian Fürstbischof von Passau Kardinal 18 Jhdt. [...] Öl auf Leinwand, restaurationsbedürftig, ca. 83 × 64 cm. In: Auktionshaus Wimberger, aktualizace 2021. Dostupné na <<https://www.auktionshaus-wimberger.de/produkt/0535-gemaelde-leopold-ernst-graf-von-firmian-fuerstbischof-von-passau-kardinal-18-jhdt/>> [vid. 2022-08-30].
- sine* 2021b online — *sine*: Los Nr. 536 | A4 : 0536-Gemälde Porträt Leopold Leonhard Reichsgraf von Thun u. Hohenstein Joseph Bergler der Jüngere 18 Jhdt. [...] restaurationsbedürftig, ca. 86 × 71 cm. In: Auktionshaus Wimberger, aktualizace 2021. Dostupné na <<https://www.auktionshaus-wimberger.de/produkt/0536-gemaelde-portraet-leopold-leonhard-reichsgraf-von-thun-u-hohenstein-joseph-bergler-der-juengere-18-jhdt/>> [vid. 2022-08-30].
- AHLERS/OSTWALD/WITT ET AL. 1996 — Jens AHLERS / Jürgen OSTWALD / Reimer WITT ET AL.: Landgraf Carl von Hessen : 1774–1836 : Statthalter in den Herzogtümern Schleswig und Holstein : eine Ausstellung im Landesarchiv Schleswig-Holstein. Katalog. (= Veröffentlichungen des Schleswig-Holsteinischen Landesarchivs, Bd. 47), Schleswig 1996.
- ALLAN 1981 — Brian ALLAN: Jonathan Tyers's Other Garden. *Journal of Garden History* 1, 1981/3, 215–238.
- AMMANN 1977 — Gert AMMANN: Kapeller. In: *Neue Deutsche Biographie*. Bd. 11 (Kafka – Kleinfurher), F. Wagner / H. J. Rieckenberg et al. (eds), Berlin 1977, 129–130.
- BARTOŠ 2014 — Ladislav BARTOŠ: Usedlost Cibulka čp. 118, Košíře, Praha 5, severní a východní křídlo : Soupis uměleckořemeslných prvků, X–XII/2013. Praha [2014], rukopis. Uloženo: NPÚ, ÚOP v Praze, dokumentační fondy.
- BAUMGARTNER 1975 — Konrad BAUMGARTNER: Die Seelsorge im Bistum Passau zwischen barocker Tradition, Aufklärung und Restauration. (= Münchener theologische Studien I., Historische Abteilung, Bd. 19), St. Ottilien 1975.
- CZUMALO 2015 online — Vladimír CZUMALO: Usedlost a park Cibulka. In: Czumalova nástěnka, publikováno 26. 4. 2015. Dostupné na <<https://czumalo.wordpress.com/2015/04/26/u3v-fsv-cvut-pamatky-velke-prahy-prednaska-28-dubna-2015/>> [vid. 2022-08-30].
- EBERHARDT 2017 — Markus EBERHARDT: Innovation, Transfer und Vernetzung : Die Passauer Musik des 17. und 18. Jahrhunderts im europäischen Kontext. In: *Passauer Jahrbuch* 59. F.-R. Erkens et al. (eds), Passau 2017, 185–209.
- FIEDLER 1996 — Christa FIEDLER: Louisenlund. In: *Historische Gärten in Schleswig-Holstein*. A. von Buttlar / M. M. Meyer (eds) et al., Heide 1996, 410–425.
- GAHEIS 1801 — Fr. v. P. G. [Franz Anton de Paula GAHEIS]: Wanderungen und Spazierfahrten in die Gegenden um Wien. Bd. 4, Wien 1801, 2. vyd.
- HAJÓS 2006 — Géza HAJÓS (ed.) ET AL.: Der malerische Landschaftspark in Laxenburg bei Wien. Wien–Köln–Weimar 2006.

- HAMANN 2001 — Brigitte HAMANN (ed.): Die Habsburger : Ein biographisches Lexikon. Wien–München 2001.
- HECKMANN 2018 — Irmhild HECKMANN: Exil in der Heimat : Die Prager Jahre des letzten Fürstbischofs von Passau Leopold Leonhard von Thun-Hohenstein. In: Passauer Jahrbuch 60. F.-R. Erkens et al. (eds), Passau 2018, 109–139.
- HECKMANN 2020 — Irmhild HECKMANN: Die Prager Jahre des letzten Fürstbischofs von Passau, Leopold Leonhard von Thun-Hohenstein. ARX – Burgen und Schlösser in Bayern, Österreich und Südtirol 42, 2020/2, 23–34.
- HECKMANN/CHMELÍK/FLEGLOVÁ 2019 — Irmhild HECKMANN / Otto CHMELÍK / Markéta FLEGLOVÁ: Kníže-biskup Leopold Leonhard Thun-Hohenstein, jeho statek a krajinný park Cibulka = Fürstbischof Leopold Leonhard von Thun-Hohenstein, sein Landgut und Landschaftspark Cibulka. [Praha] 2019.
- HECHT 2005 — Christian HECHT: Säkularisation und Memoria : Das Grabdenkmal des letzten Passauer Fürstbischofs Leopold Leonhard Grafen von Thun und Hohenstein auf dem Kleinseitner Friedhof in Prag. Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte 54, 2005, 223–240.
- HELFERT 1828 — Josef HELFERT: Leopold Leonard Graf Thun, exemter Fürst-Bischof zu Passau, In: Neuer Nekrolog der Deutschen 4. Teil 2, 1826, F. A. Schmidt, B. F. Voigt (eds), Ilmenau 1828, 631–637.
- HERMANN 2010 — Alf HERMANN: Geheimes Louisenlund : Einblicke in Europas bedeutendsten Freimaurerpark. Kiel 2010.
- HIRSCHFELD 1779–1785 — Christian Cay Lorenz HIRSCHFELD: Theorie der Gartenkunst. 5 Bände, Leipzig 1779 (1. Bd), 1780 (2., 3. Bd), 1782 (4. Bd), 1785 (5. Bd).
- HOKE 1827 — Franz HOKE: Nekrolog : Leopold Leonhard, Fürst-Bischof zu Passau. Monatschrift der Gesellschaft des vaterländischen Museums in Böhmen 1, 1827/2, 65–71.
- HÜBNER 2007 — Wolfram HÜBNER: Schloss und Park Freudenhain in Passau (1786–1795) und die Vorgängerbauten in Hacklberg. Worms 2007.
- HUG 2008 — Vanja HUG: Die Eremitage in Arlesheim : Ein Englisch-Chinesischer Landschaftsgarten der Spätaufklärung. 2 Bände, Worms 2008.
- CHMELÍK 2002 — Otto CHMELÍK: Návštěva u Jeho Excelence Františka Thuna : Zámek Děčín v historických fotografiích = Besuch bei Seiner Exzellenz Franz Thun : Schloß Tetschen in historischen Ansichten. Ústí nad Labem 2002.
- KOMEDOVÁ 2009 — Šárka KOMEDOVÁ: Košířská usedlost Cibulka v době působení Leopolda Linharta hraběte Thuna. Bakalářská práce, Praha 2009. Uloženo: Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění.
- KRUŠINOVÁ 2012 — Alena KRUŠINOVÁ: Stavebně historický průzkum : Usedlost Cibulka čp. 118, U Cibulky 1, Praha 5, Košíře. Praha 2012, rukopis. Uloženo: NPÚ, ÚOP v Praze, dokumentační fondy.
- LAŠTOVKOVÁ 2016 — Barbora LAŠTOVKOVÁ: Pražské usedlosti. Dolní Břežany 2016, 3. vyd.
- LEIDL 1983 — August LEIDL: Thun, Leopold Leonhard Reichsgraf von. In: Die Bischöfe der deutschsprachigen Länder : 1785/1803 bis 1945 : Ein biographisches Lexikon. Bd. 4. E. Gatz (ed.), Berlin 1983, 762–763.
- LEIDL 1985 — August LEIDL: Leopold Graf v. Thun, Bischof von Passau. In: Neue Deutsche Biographie. Bd. 14 (Laverrenz–Locher-Freuler), H. Körner / F. Wagner et al. (eds), Berlin 1985, 294–295.
- LENZ 1819 — Joseph LENZ: Historisch-topographische Beschreibung der Königl. baier. Kreishauptstadt Paßau und ihrer Umgebungen : Verbunden mit ihrer Geschichte und einem Hand- und Adressenbuche. Bd. 2, Passau 1819.
- LÍBAL ET AL. 1976 — Dobroslav LÍBAL / Olga NOVOSADOVÁ / Marie HEROUTOVÁ / O. RULC ET AL.: Čp. 118, usedlost Cibulka. (= Praha : Stavebně historický průzkum; pasportizace SÚRPMO), Praha 1976, strojopis. Uloženo: NPÚ, ÚOP v Praze, dokumentační fondy.
- LIER 1898 — Hermann Arthur LIER: Wrenk, Franz W. In: Allgemeine Deutsche Biographie 44 (Günzelin von Wolfenbüttel–Zeis), Leipzig 1898, 257.
- MADER 1995 — Franz MADER: Tausend Passauer : Biographisches Lexikon zu Passaus Geschichte. Passau 1995, 1. vyd.
- MAJER 1923 — Alois Václav MAJER: Dějiny osady Lnářské. Lnáře 1923.
- MÖSENER 1993 — Karl MÖSENER (ed.): Franz Anton Maulbertsch : Aufklärung in der barocken Deckenmalerei, Wien–Köln–Weimar 1993.
- MOUČKOVÁ 2013 — Jaroslava MOUČKOVÁ: Dokumentace a kritika nepsaných pramenů k Čínskému pavilónu U Cibulky č. p. 118, v Praze-Košířích ze sbírek Muzea hlavního města Prahy. Bakalářská práce, Praha 2013. Uloženo: Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění.
- PAUL 1991 — Jean PAUL: Siebenkäs. K. Pauler (ed.), München 1991.
- PAULA/WEGENER-HÜSSEN ET AL. 1994 — Georg PAULA / Angelika WEGENER-HÜSSEN ET AL.: Landkreis Bad Tölz-Wolfratshausen : Ensembles, Baudenkmäler, archäologische Denkmäler. (= Denkmaltopographie Bundesrepublik Deutschland, Denkmäler in Bayern, Bd. I.5), München 1994.
- PETRASOVÁ 1996 — Taťána PETRASOVÁ: The origins of Prague neo-Gothic Architecture – Počátky neogotické architektury v Praze. Umění 44, 1996/6, 499–513.
- PETROVSKÝ 1986 — Vladimír PETROVSKÝ: Některá nová zjištění o plastikách na košířské Cibulce – Einige neue Feststellungen über die Plastiken in der „Cibulka“ in Prag-Košíře. Staletá Praha 16, 1986, 217–228.
- PODLAHA 1911 — Antonín PODLAHA: Posvátná místa království Českého V : Řada první, Arcidieceze Pražská : Vikariát Libocký. Praha 1911.

- REŠ 2000 — Bohumil REŠ: Park Cibulka. In: Božena Pacáková-Hošťálková et al., Pražské zahrady a parky. [Praha] 2000, 215–218.
- RINGELMANN 1939 — Edith RINGELMANN: Die Säkularisation des Hochstifts und des Domkapitels Passau : Ein Beitrag zur Entwicklungsgeschichte der Stadt Passau. Passau 1939.
- RUTH 1903 — František RUTH: Kronika královské Prahy a obcí sousedních I (Ulice Anenská – Hostivitova). Praha 1903.
- S. F. 1912 — S. F. [Franz Schuster?]: Leopold Leonhard Raymund Graf von Thun, der letzte Fürstbischof von Passau. Das Bayerland 23, 1912/51, 999–1001.
- SEIFUG 1873 — A. SEIFUG: Prag und Umgebungen : Illustrierter Wegweiser für Reisende, 4. Aufl. vollständig umgearbeitet, mit Illustrationen und Plan von Prag. (= Grieben's Reise-Bibliothek, No. 26), Berlin 1873.
- SCHIESSLER 1834 — Sebastian Willibald SCHIESSLER: Neues Gemälde der königlichen Hauptstadt Prag und ihrer Umgebungen : Ein Taschenbuch für Fremde und Einheimische. Prag 1834.
- SCHLÖGEL 2002 — Karl SCHLÖGEL: Die Mitte liegt ostwärts : Europa im Übergang. München–Wien 2002.
- SCHWAIGER 1959 — Georg SCHWAIGER: Die altbayerischen Bistümer Freising, Passau und Regensburg zwischen Säkularisation und Konkordat (1803–1817). (= Münchener theologische Studien I., Historische Abteilung, Bd. 13), München 1959.
- SOMMER 1839 — Johann Gottfried SOMMER: Das Königreich Böhmen, statistisch-topographisch dargestellt, Bd. 7 : Klattauer Kreis. Prag 1839.
- SOMMER 1840 — Johann Gottfried SOMMER: Das Königreich Böhmen, statistisch-topographisch dargestellt, Bd. 8 : Prachiner Kreis. Prag 1840.
- ŠMIDTOVÁ 2013 — Markéta ŠMIDTOVÁ: Návrh rekonstrukce objektu usedlosti Cibulka. Diplomová práce, Praha 2013. Uloženo: České vysoké učení technické v Praze, Fakulta stavební.
- THIEME-BECKER 1926 — Hans HOCHENEGG: Kapeller (Kappeller, Kappler). In: Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart 19 (Ingouville–Kaufungen). Begründet von U. Thieme, F. Becker. H. Vollmer (ed.), Leipzig 1926, 540–541.
- THIEME-BECKER 1947 — sine: Wrenk, Franz. In: Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart 36 (Wilhelmy–Zyzywi). Begründet von U. Thieme, F. Becker. H. Vollmer (ed.), Leipzig 1947, 277.
- THUN-HOHENSTEIN 1925 — Jaroslav THUN-HOHENSTEIN: Beiträge zu unserer Familiengeschichte. Tetschen (Děčín) 1925.
- TOMEK 1891 — Václav Vladivoj TOMEK: Dějepis města Prahy 8. Praha 1891.
- VLČEK 2012 — Pavel VLČEK: Čp. 118/XVII, usedlost Cibulka s romantickým parkem. In: Pavel Vlček (ed.) et al., Umělecké památky Prahy : Velká Praha (A–L). Praha 2012, 741–746.
- VLČEK 2022 — Pavel VLČEK: Praha 5 – Košře : Zahrady kolem usedlosti Cibulka (čp. 118/XVII). Praha 2022, rukopis. Uloženo: NPÚ, ÚOP v Praze, dokumentační fondy.
- WIRTH 1913 — Zdeněk WIRTH: Pražské zahrady. Praha 1913, 2. vyd.
- WIRTH 1943 — Zdeněk WIRTH: Pražské zahrady II. Praha 1943.
- WIRTH 1957 — Zdeněk WIRTH: Cibulka. In: Ochrana památek 1 : Sborník Klubu Za starou Prahu na rok 1957. J. Hilmera et al. (eds), Praha 1957, 24–31.
- WOLF 2011 — Rebecca WOLF: Friedrich Kaufmanns Trompeterautomat : Ein musikalisches Experiment um 1810. (= Beihefte zum Archiv für Musikwissenschaft, Bd. 68), Stuttgart 2011.
- WOLF 2012 — Rebecca WOLF: Die Musikmaschinen von Kaufmann, Mälzel und Robertson : Eine Quellenedition. München 2012.
- WURZBACH 1863 — Constantin von WURZBACH: Kapeller, Joseph Anton. In: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich, enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigen Personen, welche seit 1750 in den österreichischen Kronländern geboren wurden oder darin gelebt und gewirkt haben. Bd. 10 (Jablonski–Karolina), C. von Wurzbach (ed.), Wien 1863, 448–450.
- WURZBACH 1882 — Constantin von WURZBACH: Thun-Hohenstein, Leopold Leonhard Graf. In: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich, enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigen Personen, welche seit 1750 in den österreichischen Kronländern geboren wurden oder darin gelebt und gewirkt haben. Bd. 45 (Thugut–Török), C. von Wurzbach (ed.), Wien 1882, 62–64.